

राजश्व सुधार कार्ययोजना

(२०८०/८१-८२/८३)

अन्तिम प्रतिवेदन

वैशाख, २०८०



त्रिवेणी गाउँपालिका

लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य	२
१.३ राजश्व सुधार योजनाको उद्देश्य	३
१.४ राजश्व सुधार योजना तयारीको विधि तथा प्रकृया	४
परिच्छेद २: त्रिवेणी गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय	७
२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय	७
परिच्छेद ३ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता	१७
३.१ गाउँपालिकाको राजश्व संकलन सम्बन्धि संवैधानिक र कानुनी व्यवस्था	१७
३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था	१७
३.१.२ कानुन व्यवस्था	१७
३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	२१
३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण	२३
३.३.१ स्थानीय कर राजस्व	२४
३.३.२ गैर कर राजश्व	२८
परिच्छेद ४ गाउँपालिकाको आय संकलनको संस्थागत क्षमता र आय संकलनको वर्तमान अवस्था:	३५
४.१ गाउँपालिकाको राजश्व परिचालन सम्बन्धि नीति	३५
४.२ राजश्व आय संकलनको संस्थागत क्षमता	३५
४.२.१ गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासन	३५
४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन	३८
४.४ राजश्व परिचालनका सवालहरु	३९
परिच्छेद ५ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना	४१
५.१ स्थानीय राजश्व सुधार तथा परिचालनको परिकल्पना	४१
५.२ स्थानीय तहहरुले राजश्व सुधार र परिचालनका सैद्धान्तिक मान्यताहरु	४१
५.३ मुख्य सुधारका पक्ष:	४३
५.४ आगामी तीन वर्षे राजश्व संकलन रणनीति तथा कार्यनीति	४४
५.५ राजश्व सुधार कार्ययोजना	४५
५.५.१. कर राजश्व सुधार कार्ययोजना	४५
५.५.२. गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना	४७
५.५.३. राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना	४९
५.५.४. स्थानीय तहले उपयोग गर्न नसकी रहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्ने	५०
परिच्छेद ६: अपेक्षित नतीजा	५१
६.१ राजश्व वृद्धि:	५१
परिच्छेद ७: आगामी तीन वर्षको राजश्व प्रक्षेपण	५४
७.१ राजश्व प्रक्षेपणको आधारहरु	५४
७.१.१ एकिकृत सम्पत्ती कर वृद्धि:	५४
७.१.२ भूमि कर (मालपोत)	५४
७.१.३ घरजग्गा बहाल करमा वृद्धि:	५४
७.१.४ व्यवसाय कर वृद्धिको आधार:	५५
७.१.४ जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर वृद्धिको आधार:	५५
७.१.६ विज्ञापन करको वृद्धिको आधार:	५५

७.१.७ सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रिबाट राजश्व वृद्धिको आधार:	५५
७.१.८ पर्यटन शुल्क राजश्वको दायरामा आउने आधार.....	५६
७.१.९ विक्रि (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो).....	५६
७.१.१० फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क वृद्धिको आधार:	५६
७.१.११ नक्सा पास दस्तुर वृद्धिको आधार:.....	५६
७.२ तीन वर्षको आय तथा राजश्व प्रक्षेपण	५६
परिच्छेद ८: अनुगमन तथा मूल्यांकन	६३
अनुसूचिहरु	६५

तालिकाहरुको सूची

तालिका: १ त्रिवेणी गाउँपालिका एक भूलक	७
तालिका: २ जम्मा घर धुरी, जनसंख्या	८
तालिका: ३ वडा अनुसार टोल वस्ती	९
तालिका: ४ जातिगत जनसंख्याको अवस्था	९
तालिका: ५ भाषा अनुसारको जनसंख्या	१०
तालिका: ६ धर्म अनुसार जनसंख्या विवरण	१०
तालिका: ७ वडा अनुसार घरको छाना	१०
तालिका: ८ वडा अनुसार हाल बसोबास गरिरहेको घरको स्थिति	१२
तालिका: ९ वडा अनुसार विभिन्न पेशामा संलग्न जनसङ्ख्या	१२
तालिका: १० वडा अनुसार आम्दानीका मुख्य स्रोतहरू	१३
तालिका: ११ उमेर समूह अनुसार साक्षरता विवरण	१४
तालिका: १२ वडा अनुसार विरामी भएमा सर्वप्रथम उपचार गर्न जाने स्थान	१५
तालिका: १३ वडा अनुसार पिउने पानीको स्रोत	१५
तालिका: १४ शौचालय रहेका र नरहेका धरधुरीहरू	१६
तालिका: १५ तहगत राजश्व अधिकार	१७
तालिका: १६ शिर्षकगत राजश्व अधिकार तथा दायरा	१८
तालिका: १७ आन्तरिक स्रोतको अवस्था	२२
तालिका: १८ राजश्व परिचालनको संस्थागत विश्लेषण	३६
तालिका: १९ राजश्व परिचालनको वर्तमान अवस्था	३८
तालिका: २० राजश्व सुधार सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीति	४४
तालिका: २१ कर राजश्व सुधार कार्ययोजना	४५
तालिका: २२ गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना	४७
तालिका: २३ राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना	४९
तालिका: २४ राजश्वको उच्च संभावना भएका क्षेत्रहरू	५०
तालिका: २५ नतीजा खाका	५१
तालिका: २६ राजश्व प्रक्षेपण	५८
तालिका: २७ अनुगमन तालिका	६४

अनुसूचीहरुको सूची

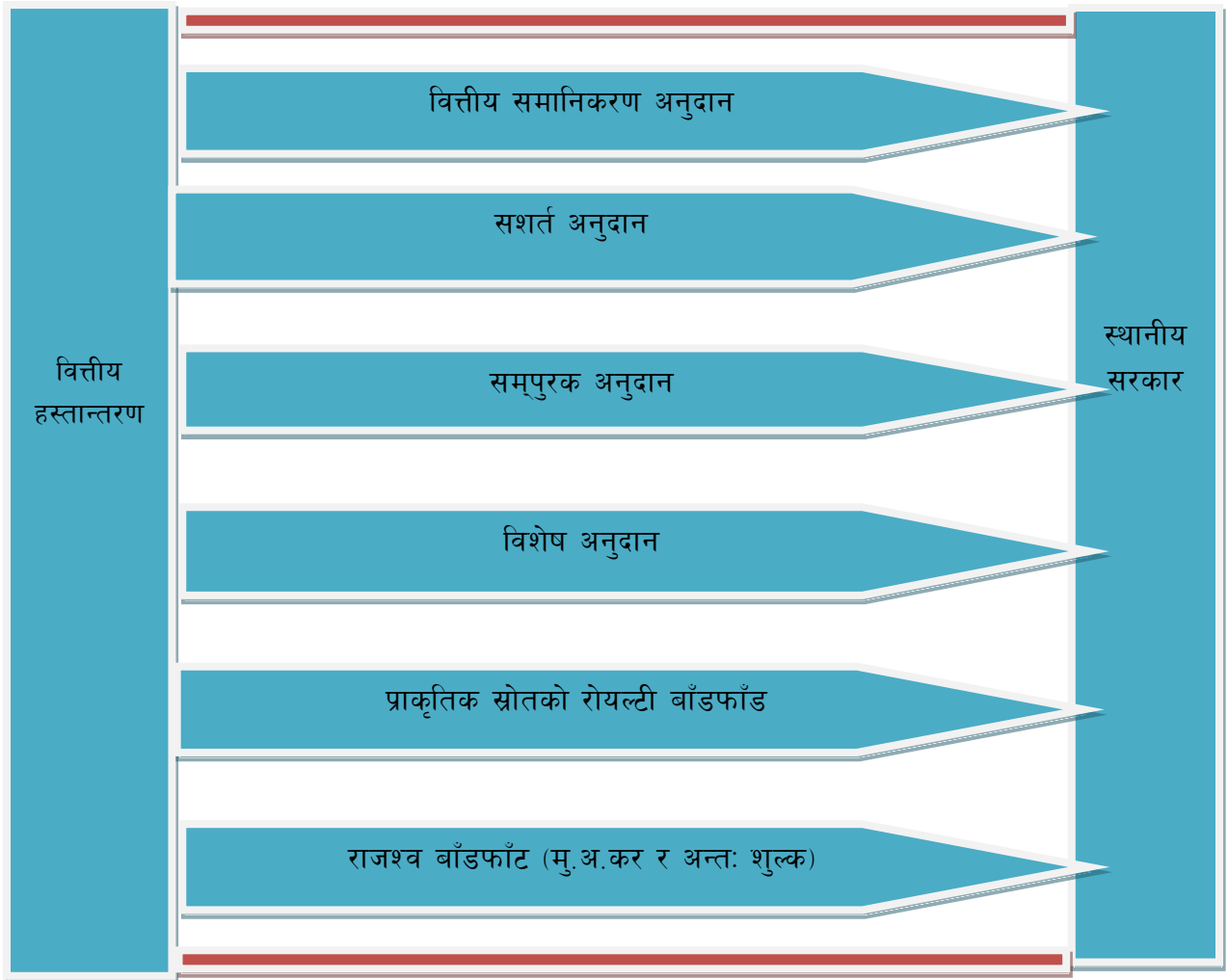
अनुसूची १ राजश्व सुधार योजना तयारी क्रममा उपयोग भएका फारमहरू	६५
अनुसूची २ विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम	७१
अनुसूची ३ आय प्रक्षेपणको ढाँचा	७५
अनुसूची ४ राजश्व सरधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा उपस्थित सहभागीहरू	८४

परिच्छेद १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ। राज्यशक्तिको बाँडफाँड संविधानको धारा ५७ ले स्पष्टसँग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा गदिएको छ। सोही धारा बमोजिम संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहलाई एकल अधिकारका क्षेत्रहरु निर्धारण गरिएको छ भने अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साभ्ता अधिकारको सम्बन्धमा स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ। सरकारका तीन तहमध्ये स्थानीय तह अन्तर्गत गाउँपालिका र नगरपालिका पर्दछन् भने यसको संख्या ७५३ वटा रहेको छ। संविधानले यी स्थानीय सरकारले पनि कार्यपालिकीय, व्यवस्थापकीय र सीमित न्यायिक अधिकारको प्रयोग आफैँ कानुन बनाएर गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

स्थानीय सरकारलाई संविधानले प्रदान गरेको कार्य जिम्मेवारी पुरागर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको परिपूर्तिका लागि विभिन्न प्रकारका स्रोतबाट रकम प्राप्त गर्ने व्यवस्था छ। जुन निम्न ग्राफ बमोजिम देखाउन सकिन्छ :



संविधानको भाग १९ मा स्थानीय आर्थिक कार्यप्रणाली सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । धारा २२८ ले स्थानीय सरकारले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसारपसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल नहुने गरी कानून बनाई कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय सरकारको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र स्थानीय राजश्वका अधिकार बारेमा उल्लेख गरिदिएको छ, जस अन्तर्गत कर तथा गैरकरका स्रोतको अधिकार प्रदान गरिएको छ । खास गरी सम्पत्ति कर, घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर, (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन रहेका छन् । यसैगरी, संविधानको अनुसूची ९ मा रहेको संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साभा अधिकारको क्षेत्रहरूमध्ये सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड, जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्तरोयल्टी पर्यटनशुल्क रहेका छन् ।

साभा अधिकारमा रहेका राजश्वका क्षेत्रबाट कर असुली गर्ने कार्य जुन तहको सरकारबाट गर्दा प्रभावकारी हुन्छ सोही तहको सरकारले उठाउनु पर्दछ भन्ने सिद्धान्तबाट प्रेरित भई संघीय कानूनले उल्लेख गरेका साभा अधिकारका क्षेत्रहरूमध्ये प्राकृतिक श्रोत जस्तै, ढुङ्गा, गिटी, बालुवा उत्खनन् तथा निकासी वापतको राजश्व स्थानीय सरकारबाट उठाउँदा प्रभावकारी हुने देखिएकोले संघीय कानूनले स्थानीय सरकारलाई यो अधिकार दिएको छ । यसैगरी, स्थानीय सरकार संचालनमा प्रभावकारिता ल्याउन स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, जारी गरिएको छ । उक्त ऐनको दफा ६५ ले गाउँ/नगरपालिकामा उपाध्यक्ष/उपप्रमुखको अध्यक्षतामा एक स्थानीय राजश्व परामर्श समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । राजश्व समितिले राजश्वका श्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने राजश्वको अनुमान कार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्ने छ । त्यसैगरी, समितिले राजश्वका दर क्षेत्र लगायतका आधारमा आन्तरिक आयको विश्लेषण र अनुमान गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

सामान्यतया: स्थानीय सरकारको मुख्य आय स्रोतहरूमा अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण अन्तरगत वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने १) समानिकरण अनुदान, २) सशर्त अनुदान, ३) विशेष अनुदान र ४) राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम रहेको छ । त्यसैगरी आन्तरिक स्रोत अन्तरगत संविधान बमोजिम प्राप्त अधिकार क्षेत्र अनुसार उठाइने आन्तरिक कर, सेवा शुल्क, दस्तुर तथा राजश्व पर्दछन् ।

१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य

नेपालको संविधानक र स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरूलाई स्थानीय स्तरमा आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । आय संकलन गर्नसक्ने अधिकारको क्षेत्र नगरपालिका र गाउँपालिकाको समान छ भने गाउँपालिका र नगरपालिकाले आफैले कर तथा शुल्कको दर निर्धारण गरी संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था छ । स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएका मुख्य करहरूमा सम्पत्ती कर, व्यवसाय कर, घरजग्गा वहाल कर रहेको छ भने शुल्कमा नक्सापास, इजाजत, प्रमाणित, सिफारिस आदि रहेको छ । त्यसैगरी, स्थानीय तहले आफ्नो सम्पत्ती परिचालनबाट र सार्वजनिक जग्गाबाट वहाल विटौरी लिन सक्ने व्यवस्था छ । यसका अतिरिक्त स्थानीय तहलाई प्राकृतिक स्रोतहरूको विक्रि, निकासीबाट समेत आय संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

कानूनले स्थानीय तहलाई आन्तरिक आय परिचालन गर्नसक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भएतापनि स्थानीय तहहरूले त्यसको पुर्णरूपमा परिचालन गर्न सकिरहेका छैनन् । जसको मुख्य कारणमा स्थानीय तहको हालको संरचना आएको केही वर्ष मात्र भएकोले त्यसको लागि आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, सँगठनात्मक व्यवस्था, सूचना तथा तथ्यांकको स्थापना, आयको सम्भाव्यता अध्ययन, नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना आदिको स्थापना तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ । यिनै तथ्यलाई मध्यनजर गर्दै त्रिवेणी गाउँपालिकाले आफ्नो आय परिचालन क्षमतामा सुधार ल्याउनको लागि राजश्व सुधार अध्ययन तथा कार्ययोजना तर्जुमा गराएको छ । प्रस्तुत अध्ययन कार्यले स्थानीय तहका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारपक्षहरूलाई आय परिचालन सम्बन्धमा अभिमुखिकरण, आयको दायरा विस्तार, दरमा सुधार, प्रशासनिक व्यवस्थामा सुधार तथा नयाँ स्रोतहरूको पहिचान गरी सो को सम्भाव्यता छ, छैन पहिचान गर्न कार्यशाला आयोजना, कर तथा शुल्कको दर निर्धारणमा सहयोग, तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको स्थापनामा सहयोग गर्ने अवस्था रहेको छ । यसक्रममा भए गरेका कार्यहरूलाई समेटि गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजनाको नयाँ प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

१.३ राजश्व सुधार योजनाको उद्देश्य

आन्तरिक राजश्व स्थानीय तहको दिर्घकालिन तथा दिगो सेवा प्रवाहको लागि उपयुक्त माध्यम हो । त्यसकारण, राजश्व सुधार कार्य योजनाको मूल उद्देश्य भनेको पालिका परिषद्को आन्तरिक राजश्व सुधारको प्रयासलाई प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय राजश्वका क्षेत्र पहिचान देखी राजश्व संकलनका लागि अवलम्बन गरिनुपर्ने नीति तथा व्यवहारिक कार्यहरूको सुझाव प्रदान गर्ने हो ।

यस कार्य योजना तयारीको समग्र उद्देश्य गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा आगामी आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण सहितको राजश्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नु हो । यस कार्यको विशिष्टकृत उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्:

- स्थानीय तहको आय अधिकार तथा सुधार योजना सम्बन्धमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरू, राजश्व परामर्श समिति, शाखा प्रमुखहरू, राजश्व प्रशासनमा संलग्न कर्मचारी तथा सराकारवालाहरूलाई अभिमुखिकरण गर्ने ।
- आन्तरिक आय वृद्धिको लागि आयका प्रमुख स्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- आन्तरिक आयको वृद्धिदर तथा कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्साको वृद्धिदरको विश्लेषण गर्ने ।
- राजश्व प्रशासनको संस्थागत व्यवस्था, तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरू पहिचान गरी आय सुधार रणनीति र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढिकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- आयका नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान गर्ने ।
- गाउँपालिकाले अपनाउनुपर्ने आय सुधार रणनीति सहितको राजश्व सुधार कार्य योजना तयार गर्ने ।
- आय परिचालनको लागि क्षमता विकासका मुख्य क्षेत्रहरूको पहिचान गरी सुझाव प्रदान गर्ने ।
- राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको प्रकृयागत मार्गदर्शन तयार गर्ने ।

१.४ राजश्व सुधार योजना तयारीको विधि तथा प्रकृया

उल्लेखित कार्यका लागि सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भ सामाग्रीहरूको अध्ययन, तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरूको विकास, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, सहभागितामूलक छलफल, कार्यशाला गोष्ठी तथा प्रस्तुतीकरण जस्ता विधिहरू प्रयोग गरिनेछ । अध्ययनका क्रममा अवलम्बन गरिने विधिहरूलाई देहायका चरण अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

- १ राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्णय र समय सारिणी निर्धारण
- २ योजना तर्जुमाको कार्यदल गठन
- ३ योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सन्दर्भ सामग्रीहरूको संकलन तथा अध्ययन
- ४ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना
- ५ सूचना तथा तथ्यांक संकलन एवम विश्लेषण
- ६ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी (प्रारम्भिक)
- ७ योजनाको मस्यौदा तयारी
- ८ राजश्व संभावना विश्लेषण र राजश्व प्रक्षेपण
- ९ मस्यौदाको पुनरावलोकन र सुझाव संकलन
- १० अन्तिम प्रतिवेदन तयारी
- ११ कार्यपालिकाबाट स्वीकृति

चरण १ प्रथम सम्पर्क र गृहकार्य

१.१ प्रारम्भिक बैठक: सेवाप्रदायक संस्थासँग कार्य सम्भौता भएपछि राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि परामर्शदाताको टोलीले गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत तथा राजश्व शाखा प्रमुखसँग प्रारम्भिक भेटघाट र छलफल गरी आगामी कार्यदिशा तयार गरेको थियो । साथै, यस कार्यबाट हासिल गर्न खोजिएको उपलब्धीहरूका बारेमा जानकारी तथा छलफल गरियो ।

१.२ सन्दर्भ सामाग्री अध्ययन तथा पुनरावलोकन: प्रारम्भिक बैठकपछि परामर्शदाता समुहबाट पालिका र विभिन्न स्रोतहरूबाट सन्दर्भ सामाग्रीहरू संकलन गरी अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरियो ।

१.३ तथ्यांक/सूचना संकलन फारमहरूको विकास: सन्दर्भ सामाग्रीको अध्ययन तथा विश्लेषण पश्चात परामर्शदाताहरूबाट तथ्यांक तथा सूचना संकलनका लागि आवश्यक फारमहरूको विकास गरियो ।

चरण २: राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीका लागि अभिमुखिकरण

२.१ अभिमुखीकरण कार्यक्रम: त्रिवेणी गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीका सिलसिलामा गाउँपालिकामा एकदिने अभिमुखिकरण कार्यक्रम मिति २०७९ चैत्र १९ गतेका दिन संचालन गरियो । सो अभिमुखिकरणमा गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरू, राजश्व परामर्श समिति, कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकारपक्षहरूलाई गरी ३८ जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

कार्यक्रममा सहजकर्ताहरूले स्थानीय तहको राजश्व अधिकारका सैद्धान्तिक तथा कानुनी र प्रशासनिक पक्षहरूको प्रस्तुती र त्यसमाथि छलफल गराएका थिए । गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका मुख्य स्रोतहरू, तिनको सम्भाव्यता तथा हालको परिचालनको अवस्थावारे छलफल भई सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूमा समेत बुँदागत रूपमा छलफल गरिएको थियो । कार्यक्रमको अन्तिम विषयवस्तुको रूपमा राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रतिवेदन तयारीका लागि आवश्यक पर्ने सूचनाहरूको आवश्यकतावारे छलफल गरि कार्ययोजनाको लागि तथ्यांक प्राप्त गर्ने विधि, राजश्वका दर र दायरा अनुमान गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने विषयहरू तथा अन्य प्राविधिक पक्षहरूलाई समेटि प्रस्तुतीकरण तथा छलफल गरिएको थियो ।

२.२ राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यदल गठन:

संयोजक: श्री लेखमणि डाँगी

सदस्य: श्री निम बहादुर के.सी

सदस्य: श्री कृष्ण के.सी.

सदस्य: श्री तिला कुमारी ओली

सदस्य श्री लोक बहादुर बुढा

सदस्य सचिव: श्री बीर बहादुर डाँगी

चरण ३ तथ्यांक/सूचना संकलन

अध्ययनका क्रममा परामर्शदाताद्वारा गाउँपालिकाका विभिन्न शाखाहरू, सरोकारवाला पक्षहरू, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकनबाट आवश्यक तथ्यांक एवं सूचनाहरू संकलन गरिएको थियो । अध्ययनका क्रममा निम्न क्षेत्रगत तथ्यांक एवं सूचनाहरू संकलन गरिएको थियो:

- राजश्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- गत ३ वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण र करदाताहरूको अभिलेख
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना (सम्बन्धित तथ्यांक, सरोकार पक्षहरूसँग छलफल, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकनबाट)

चरण ४ प्रतिवेदन प्रस्तुती

४.१ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी:

प्रारम्भिक छलफल, अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सुचनाहरूलाई आवश्यकता अनुसार विभिन्न तथ्यांकीय औजारहरू तथा विधि तथा सुत्रहरूको प्रयोग गरि विश्लेषण गरियो । यसरी विभिन्न विधिहरूबाट विश्लेषण गरि प्राप्त नतिजा तथा जानकारीहरूलाई व्यवस्थित रूपले तालिकामा प्रस्तुत गरि राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरिएको थियो ।

४.२ राजश्व सुधार योजनाको वैधानिकता प्राप्ती: पालिकाका अधिकार प्राप्त अधिकारीहरूबाट मस्यौदा प्रतिवेदनको गहन अध्ययन पश्चात प्राप्त पृष्ठपोषण तथा सुझावहरूलाई संवोधन गरी समावेश पश्चात यो प्रतिवेदनले एक तहको वैधानिकता प्राप्त भएको छ, र आफ्नो अनुकूल समयमा कार्यपालिकाबाट अनुमोदन भएपछि यो प्रतिवेदन पूर्ण वैधानिक हुनेछ ।

४.३ अन्तिम प्रतिवेदन पेश:

पालिका, राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यदलसँग व्यापक छलफल तथा प्रतिवेदनमाथिको पृष्ठपोषण र सो पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी यो अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी पेश गरिएको छ ।

परिच्छेद २: त्रिवेणी गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

पालिकाको वर्तमान आन्तरिक आय आर्जनको क्षमता विश्लेषण र विकासको लागि थप स्रोतको आवश्यकता पहिचान गरी राजस्व आमदानी सुदृढ गर्न नयाँ योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने वर्तमान अवस्थामा त्रिवेणी गाउँपालिकाको संक्षिप्त वस्तुस्थिति र वर्तमानको भौतिक स्रोत साधन र सामर्थ्यले बढि महत्व राख्दछ। तसर्थ, यस परिच्छेदमा खासगरी पालिकाको परिचय दर्शाउने सान्दर्भिक तथ्यहरु प्रस्तुत गरिएको छ।

२.१.१ परिचय

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको लुम्बिनी प्रदेश अर्न्तगत रोल्पा जिल्लाको १० वटा स्थानीय तहमध्येको त्रिवेणी गाउँपालिका पनि एक हो। साविकका करेटी, नुवागाउँ, बुढागाउँ, जुगार र गैरीगाउँ, गा.वि.स मिलेर बनेको शिवाङखोला, चक्रीखोला, र गैरीखोला गरी तीन प्रमुख खोलाहरुको सेरोफेरोमा फैलिएको जम्मा २०५.३९ वर्ग कि.मि. भू-भागलाई त्रिवेणी गाउँपालिका भनेर चिनिन्छ। यस गाउँपालिकाको पूर्वमा रोल्पा नगरपालिका, पश्चिममा सल्यान जिल्ला, उत्तरमा माडी गाउँपालिका र गंगा देव गाउँपालिका र दक्षिणमा रुन्टीगढी गाउँपालिका अवस्थित छन्। संसदीय निर्वाचन क्षेत्र विभाजनका हिसाबले रोल्पाका २ वटा निर्वाचन क्षेत्रमध्ये यो गाउँपालिका २ नं. क्षेत्रमा पर्दछ।

तालिका: १ त्रिवेणी गाउँपालिका एक भलक

प्रदेश	लुम्बिनी
जिल्ला	रोल्पा
भौगोलिक स्थिति	८२° १२' ५२" देखि ८२° ३५' २२" पूर्वी देशान्तर र २८° १२' ३६" देखि २८° २२' २५" उत्तरी अक्षांस
भौगोलिक क्षेत्र	पहाडी क्षेत्र
सीमाना	पूर्वमा रोल्पा नगरपालिका, पश्चिममा सल्यान जिल्ला, उत्तरमा माडी गाउँपालिका र गंगा देव गाउँपालिका र दक्षिणमा रुन्टीगढी गाउँपालिका अवस्थित छन्।
प्रशासनिक विभाजन	७ वटा वडा
पूर्व गा.वि.स. स्थिति	वि.सं. २०७३ सालमा गाउँपालिका बन्नुभन्दा पहिलेका पाँचवटा गा.वि.स. करेटी, नुवागाउँ, बुढागाउँ, जुगार र गैरीगाउँ गा.वि.स.लाई मिलाएर यो गाउँपालिका बनाइएको हो।
घरघुरी संख्या	४९९५
जनसंख्या	१३२६६(महिला) १२९०२(पुरुष) २६१६८(जम्मा)
जातिगत जनसंख्या प्रतिशतमा	क्षेत्री (३१.८९) प्रतिशत, अन्य ३.०३४ प्रतिशत, जनजाति (४६.६७) प्रतिशत, दलित (१८.४) प्रतिशत
समुद्र सतहबाट उचाई	८६० देखि २८०० मि. उचाई

(स्रोत : पालिकाको पार्श्वचित्र २०१८)

हावापानी तथा जलवायु

समुन्द्री सतह देखी करिव ८६० देखी २८०० मिटर उचाई सम्मको भौगोलिक उचाईमा अवस्थित यस त्रिवेणी गाउँपालिकामा न्यानो समशितोष्ण हावापानी देखी ठण्डा समशितोष्ण सम्मको हावापानी पाईन्छ । जलवायुका दृष्टिले त्रिवेणी गाउँपालिकाको विविधता उल्लेखनीय छ । त्रिवेणी गाउँपालिकाको पहाडी प्रदेशको जलवायुदेखि विस्तारै उत्तरी भागको मध्यम पहाडी जलवायुसम्म फैलिएको छ ।

नदीनाला र जैविक विविधता

त्रिवेणी गाउँपालिकामा त्रिवेणी नदी र अन्य प्रमुख खोला र भूमिगत एवम् सतह पानी जलभण्डारका रूपमा रहेका छन् । त्रिवेणी गाउँपालिकामा अवस्थित त्रिवेणी खोला यस गाउँपालिकाको मुख्य आकर्षणको केन्द्र हो । शिवाङखोला, चक्रीखोला, र गैरीखोला गरी तिन प्रमुख खोला मिसियर बग्ने यो नदी शुद्ध र प्राकृतिक पानीको अनुपम भण्डार हो । यस नदी को वरिपरि ४५० थरिका वनस्पतिहरू पाइएका छन् । यहाँ १० थरिका माछाका प्रजातिहरू, ४८ प्रजातिका घुमन्ते चरा, ५ प्रजातिका पुतली, साथै २ प्रजातिका घिस्रने जन्तुहरू पाइएका छन् ।

२.१.२ जनसंख्या तथा बसोबास

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस त्रिवेणी गाउँपालिकामा जम्मा जम्मि ५३५७ घरधुरीमा २३४१२ जनाको बसोबास रहेको छ । जनसंख्यामा १२३८८ महिला र ११०२४ पुरुष रहेका छन् । वडागत घर परिवार र जनसंख्या विवरण तल तालिका २ मा दिईएको छ ।

तालिका: २ जम्मा घर धुरी, जनसंख्या

वार्ड	घरधुरी	जनसंख्या			सरदर घरपरिवारको आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
१	५०९	२२७४	१०३२	१२४२	४.४७	८३.०९
२	१०५९	४८७०	२३२५	२५४५	४.६०	९१.३६
३	६००	२६०१	१२१६	१३८५	४.३४	८७.८०
४	८९८	३९९५	१८७२	२१२३	४.४५	८८.१८
५	७२२	३११९	१५२०	१५९९	४.३२	९५.०६
६	४९४	२१११	९६८	११४३	४.२७	८४.६९
७	१०७५	४४४२	२०९१	२३५१	४.१३	८८.९४
जम्मा	५३५७	२३४१२	११०२४	१२३८८	४.३७	८८.९९

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

यस गाउँपालिकाका ५३५७ घरपरिवार विभिन्न टोल बस्तिहरूमा बसोबास गर्दछन । प्रत्येक वडामा पर्ने बस्तीहरूको विवरण निम्नानुसार छ :

तालिका: ३ वडा अनुसार टोल बस्ती

वडा नं.	टोल/बस्तीको नामक
१	करेटी, सिवाङधारा, जेलवाङ, हुङदुङ, यारी, सुकादह, सिरुवाली, खस्रे, तुक्ला, सिरिकाटिना आदि ।
२	त्रिवेणी, हलङगा, नुवागाँउ, डारागाँउ, भुलावाङ, भाडाबारी, दहबन, चक्रीखोला आदि ।
३	लिङदुङ, रातामाटा, माथिल्लो छाप, रानागाउ, भेवाङ, ह्वाप खोला, तल्लो छाप, बामे डाँडा, मोइला आदि ।
४	छेप, मथुरापानी, मेलबोट, बखुर, सिमपानी, चक्री, निगालपानी, डरुवा, रावाङ आदि ।
५	नेर्पा, जिउला, गोइतीवाङ, भोजेवाङ, जरीवाङ, रातापहर, लापडाँडा, भोर्का, जगरबोट, नेटा, हाङजावाङ, भाजर, खानीखोला, दहखोला, लाखर, कोइरालनेटा, कुनेरह आदि ।
६	चडबास, सानोभुर्ती, ठुलोभुर्ती, चडबाँस, चोरखोला, काउलाबोट, धारमखोला, स्यालागाउँ, जाबल, जारखोला, मजुवा, रानिमाला, रिजा, फारुली, पिमाखो, बाजबोट आदि ।
७	दाबोट, लन्नीखोला, तिला, रानागाउँ, राम्मीढोरेनी, दुम्ला, दबै, छापनेट, बजिवाङ, गैरीगाउँ, पोखराडाँडा, लामपोखरा, सल्लेरी, तिमिम आदि ।

(स्रोत : पालिकाको पार्श्वचित्र २०१८)

जातजाती अनुसार जनसंख्या यस त्रिवेणी गाउँपालिकामा प्रायजसो मगर जातीको बाहुल्यता रहेको छ यस बाहेक ब्राम्हण, क्षेत्री, ठकुरी, सन्यासी, कामी, दमाई, सार्की, घर्ती (भुजेल) लगाएतका जातजातीहरू बसोबास गर्दछन् । सन् २०११ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा सबभन्दा बढी (३३.०३ प्रतिशत) खसमूलका बाहुन/क्षेत्रीको सङ्ख्या र त्यसपछि जनजातिको सङ्ख्या (४८.२४ प्रतिशत) रहेको थियो । त्यसैगरी, दलितको सङ्ख्या १५.७३ प्रतिशत र अन्य जातीय समूहको उपस्थिति ३.०८ प्रतिशत देखिएको थियो ।

तलको तालिकामा सन् २०११ र २०१८ को सर्वेक्षणका आधारमा यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातीय समूहहरूको विवरण उल्लेख गरिएको छ :

तालिका: ४ जातिगत जनसंख्याको अवस्था

जात जातिहरू	जनगणना, २०११				सर्वेक्षण २०१८			
	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत
सबै जातिहरू	१०५४९	११८४३	२२३९२	१००	१२९०२	१३२६६	२६१६८	१००
ब्राम्हण/क्षेत्री	३५३०	५७८३	७३९६	३३.०३	४२४५	४१०१	८३४६	३१.८९
अन्य जनजाति	५०१८	३८६६	१०८०१	४८.२४	६३२१	५८९१	१२२१२	४६.६७
दलित	१७००	१८२१	३५२१	१५.७२	१९४३	२८७३	४८१६	१८.४
अन्य जातिहरू	३०१	३७३	६७४	३.०१	३९३	४०१	७९४	३.०३४

(स्रोत : पालिकाको पार्श्वचित्र २०१८)

भाषा अनुसार जनसंख्या: सन् २०११ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकामा सबभन्दा बढी (९८.९८ प्रतिशत) नेपाली भाषा बोल्नेको सङ्ख्या रहेको थियो । सन् २०१८ को आधारभूत सर्वेक्षणका आधारमा गाउँपालिकाका फरक फरक मातृभाषा हुनेहरूको सङ्ख्या र प्रतिशत तलको तालिकामा दिइएको छ :

तालिका: ५ भाषा अनुसारको जनसंख्या

वार्ड नं.	नेपाली		मगर		अन्य		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	२२७९	९६.३६४	८६	३.६३६४			२३६५	९.०३८
२	४९८६	९९.५४१	२३	०.४५९२			५००९	१९.१४
३	३२९७	१००		०			३२९७	१२.६
४	३४०६	१००		०			३४०६	१३.०२
५	३३९१	१००		०			३३९१	१२.९६
६	२७७६	१००		०			२७७६	१०.६१
७	५८६९	९९.०७२	५५	०.९२८४			५९२४	२२.६४
जम्मा	२६००४	९९.३७३	१६४	०.६२६७			२६१६८	१००

(स्रोत : पालिकाको पाश्वर्चित्र २०१८)

धर्म अनुसार जनसंख्या: यस गाउँपालिकामा धार्मिक विविधता रहेपनि सबैभन्दा बढी हिन्दु धर्मको बाहुल्यता रहेको छ ।

तालिका: ६ धर्म अनुसार जनसंख्या विवरण

वार्ड नं.	हिन्दु		बौद		क्रिश्चियन		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	४५२	८८.६२७		०	५८	११.३७३	५१०	१०.२१
२	७२७	९०.४२३	४३	५.३४८३	३४	४.२२८९	८०४	१६.१
३	५२२	८७.७३		०	७३	१२.२७	५९५	११.९१
४	७९७	९३.४३		०	५६	६.५६५	८५३	१७.०८
५	५४४	९१.८९		०	४८	८.१०८१	५९२	११.८५
६	४०३	८१.२५		०	९३	१८.७५	४९६	९.९३
७	९७१	८४.८०३	७९	६.८९९६	९५	८.२९६९	११४५	२२.९२
जम्मा	४४१६	८८.४०८	१२२	२.४४२४	४५७	९.१४९१	४९९५	१००

(स्रोत : पालिकाको पाश्वर्चित्र २०१८)

घरको छानाको बनौट : राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा कूल घर ५३५७ मध्ये ३४६७ घर (६४.७२ प्रतिशत) टिनले छाएका छन भने त्यस पछिको ठुलो संख्या खर तथा परालले छाएको घरहरु रहेको अवस्था छ । तलको तालिकामा छानाको प्रकारका आधारमा घरधुरीहरुको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका: ७ वडा अनुसार घरको छाना

वडा	जम्मा	टिनको छाना	ढलान	खर तथा पराल	टायल	ढुंगा तथा स्लेट	काठ तथा तखता	माटो	अन्य
१	५०९	३१९	१	१८८	०	१	०	०	०
२	१०५९	७९४	२४	२२७	०	१४	०	०	०

३	६००	४७१	८	९९	८	१४	०	०	०
४	८९८	६४९	४५	१६७	१	३६	०	०	०
५	७२२	३७३	२८	९६	१	२२४	०	०	०
६	४९४	२३९	२	१११	२	१३९	१	०	०
७	१०७५	६२२	१५	१३६	३	२९८	०	०	१
जम्मा	५३५७	३४६७	१२३	१०२४	१५	७२६	१	०	१

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

२.१.३ आर्थिक अवस्था

कृषि क्षेत्र र उत्पादन: त्रिवेणी गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल २०५.३९ वर्ग किलोमिटर खेतीयोग्य जमिन ६२.८९५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। यस गाउँपालिकाको कूल खेतीयोग्य जमिन ६२.८९५ वर्ग किलोमिटरको १० प्रतिशत जमिनमा मात्र सिँचाइ उपलब्ध छ भने बाँकी ९० प्रतिशत जग्गामा वर्षाको सिचाइमा भरपर्नु पर्दछ। यहाँका खेतहरू नदी किनारमा रहेका र हावापानीको उचित प्रवाहले गर्दा खेती उब्जनी सन्तोषजनक हुने गरेको छ। गाउँपालिकाको कूल जमिनको किसिम र कित्ता सङ्ख्यासम्बन्धी नमुना तालिका तल दिइएको छ।

बालीनाली, फलफूल र कृषि विशेषता

यस गाउँपालिकाभित्र उत्पादन हुने खाद्यान्न बालीमा धान, गहुँ, मकै, तोरी, चना, मसुरो आदि छन् भने फलफूलहरूमा केरा, आँप, मेवा, लिच्ची, अम्बा र नासपाती आदि प्रमुख छन्। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण निम्नानुसार छ :

वैदेशिक रोजगारी

यस गाउँपालिकाबाट रोजगारीका सिलसिलामा जानेहरूमध्ये अधिकांश (६४.२१२ प्रतिशत) व्यक्तिहरू भारततिर गएको देखिन्छ। खाडी मुलुकमा ३४.५ प्रतिशत र अन्य मुलुकमा १.३ प्रतिशत रोजगारीका लागि गएको देखिन्छ। (स्रोत : पालिकाको पार्श्वचित्र २०१८)

घर बसोबासको विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ यस पालिकाका जम्मा घर घुरी ५३५७ मध्ये ५१९१ परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गर्दछन भने १४८ परिवार भाडाको घरमा बसोबास गर्दछन। वडागत बसोबासको विस्तृत विवरण तलको तालिकाबाट प्रष्ट हुन्छ।

तालिका: ८ वडा अनुसार हाल बसोबास गरिरहेको घरको स्थिति

वडा	जम्मा	स्वामित्वको किसिम			
		आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
१	५०९	४९६	८	४	१
२	१०५९	१०४४	११	०	४
३	६००	५८२	१७	१	०
४	८९८	८७४	२३	०	१
५	७२२	६८३	३४	२	३
६	४९४	४८२	१२	०	०
७	१०७५	१०३०	४३	०	२
जम्मा	५३५७	५१९१	१४८	७	११

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

पेसागत विवरण

यहाँका बासिन्दाको पेसाहरूलाई कृषि तथा पशुपालन, नोकरी, व्यापार व्यवसाय, विद्यार्थी र अन्य (ज्यालादारी, वैदेशिक रोजगारी, धार्मिक पुरोहित्याइँ, परम्परागत पेसा तथा कुनै कार्य नगर्ने) गरी वर्गीकरण गरिएको छ।

तालिका: ९ वडा अनुसार विभिन्न पेशामा संलग्न जनसङ्ख्या

वडा नं.	कृषि पशुपालन		नोकरी		व्यापार व्यवसाय		विद्यार्थी		अन्य		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	२८४	४५.४	१८	२.८	३६	५.७	२७४	४३.८	१३	२	६२५	२७
२	१६४	५६.७	१४	४.८	६	२	१०२	३५.२	३	१	२८९	१२.५
३	१३८	६३.५	३	१.३	१	०.४	७१	३२.७	४	१.८	२१७	९.४
४	१४६	६३.७	६	२.६	५	२.१	६९	३०.१	३	१.३	२२९	९.९
५	९८	४४.५	२१	९.५	३	१.३	८८	४०	१०	४.५	२२०	९.५
६	१९७	५३	२२	५.९	१३	३.५	१३०	३५	९	२.४	३७१	१६
७	१९६	५४.९	१५	४.२	५	१.४	१३६	३८	५	१.४	३५७	१५.४
जम्मा	१२२३	५२.९	९९	४.२	६९	२.९	८७०	३७.६	४७	२	२३०८	१००

(स्रोत : पालिकाको पाश्वर्चित्र २०१८)

माथिको तालिकाको आधारमा हेर्दा त्रिवेणी गाउँपालिकामा नोकरी र व्यापार व्यवसायमा संलग्नमध्ये वडा नं.५ र १ का बासिन्दाको सङ्ख्या थोरै बढि देखिन्छ।

आम्दानी/आयस्रोत

तलको तालिकाहरूमा वडागत आधारमा परिवारको आम्दानीको मुख्य स्रोत, वडागत आधारमा परिवारको मासिक आम्दानीको विवरण, वडागत आधारमा परिवारको मासिक बचत विवरण एवम् वडागत आधारमा बचत सञ्चय गर्ने स्थानको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका: १० वडा अनुसार आम्दानीका मुख्य स्रोतहरू

वडा नं.	कृषि		मासिक तलब		ज्यालादारी		व्यापार व्यवसाय		बैदेशिक रोजगार		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	५१	७३.९	४	५.७	५	७.२	१	१.४	८	११.५	६९	
२	३०	५२.६	५	७.४	३	५.२	२	३.५	१७	२९.८	५७	
३	३५	५६.४	२	३.२	४	६.४	१	१.६	२०	३२.२	६२	
४	४३	७०.४	३	४.९	६	९.८	२	३.२	७	११.४	६१	
५	७५	८२.२	५	५.१	५	५.१	४	४	९	९.१	९८	
६	६०	७३.२	२	२.४.६	६	७.४	१	२.३	१२	१४.८	८१	
७	५५	७७.४	३	४.६	२	२.८	१	१.४	१०	१४	७१	
जम्मा	३४९	६९.९	२४	४.८	३१	६.२	१२	२.४	८३	१६.६	४९९	१००

माथिको तालिकाको विश्लेषण गर्दा त्रिवेणी गाउँपालिकाका अधिकांश बासिन्दाहरू (६९.९ प्रतिशत) को आम्दानीको मुख्यस्रोत कृषि रहेको देखिन्छ । आम्दानीका अन्य स्रोतहरूमध्ये वैदेशिक रोजगारीबाट हुने आय दोस्रो स्थानमा रहेको र ज्यालादारीबाट हुने आम्दानीको स्रोत तेस्रो स्थानमा रहेको देखिन्छ । व्यापार व्यवसाय र नोकरी हुने आयआर्जनको स्रोत निकै न्यून देखापर्छ ।

परिवारको मासिक आम्दानी र बचत

पालिकाको पार्श्वचित्रका आधारमा पारिवारिक मासिक आम्दानिको यस गाउँपालिकामा मासिक बीस हजारभन्दा कम आम्दानी हुने परिवारको सङ्ख्या अधिक ९६.६५७ प्रतिशत) रहेको र मासिक २० देखि ४० हजारसम्म आम्दानी हुने परिवारको सङ्ख्या पनि सन्तोषजनक (२.६प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । सो भन्दा बढी आम्दानी हुने परिवारको सङ्ख्या र प्रतिशत भने न्यून नै छ । त्यसैगरी मासिक बचतको विश्लेषण गर्दा कूल ९८ प्रतिशतले मासिक दश हजारसम्म बचत गर्ने गरेको र उक्त प्रतिशतमा वडा नं. १, २, ७ र ६ का बासिन्दाहरूको बचत क्षमता अन्यत्र भन्दा राम्रो रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा मासिक दश हजारदेखि २० हजारसम्म बचत गर्ने परिवारको सङ्ख्या २० प्रतिशत रहेको छ । सो सङ्ख्यामा वडा नं. १, ५ र का बासिन्दाको अवस्था अगाडि देखियो । त्रिवेणी मा मासिक २० हजार भन्दा बढी बचत गर्नेहरूको सङ्ख्या कम रहेको छ ।

२.१.४ सामाजिक अवस्था:

शिक्षा तथा साक्षरता

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार त्रिवेणी गाउँपालिकामा सरदर साक्षरता दर ७६.८७ प्रतिशत छ र महिला ७०.७२ तथा पुरुष ८३.९२ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका: ११ उमेर समूह अनुसार साक्षरता विवरण

वडाहरू	लिंग	५ वर्ष माथिको जनसंख्या	जनसंख्या			नभनिएको	साक्षरता दर
			पढ्न र लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेख्न नसक्ने		
सबै वडा							
	जम्मा	२१०७३	१६१९८	३९१	४४७८	६	७६.८७
	पुरुष	९८०४	८२२८	११६	१४५७	३	८३.९२
	महिला	११२६९	७९७०	२७५	३०२१	३	७०.७२
वडा नं. १							
	जम्मा	२०२५	१५०८	८	५०९	०	७४.४७
	पुरुष	९०९	७४९	२	१५८	०	८२.४०
	महिला	१११६	७५९	६	३५१	०	६८.०१
वडा नं. २							
	जम्मा	४३८५	३५१८	५९	८०७	१	८०.२३
	पुरुष	२०७५	१७९३	२५	२५६	१	८६.४१
	महिला	२३१०	१७२५	३४	५५१	०	७४.६८
वडा नं. ३							
	जम्मा	२३२१	१७३४	१५४	४३३	०	७४.७१
	पुरुष	१०८०	९१२	४६	१२२	०	८४.४४
	महिला	१२४१	८२२	१०८	३११	०	६६.२४
वडा नं. ४							
	जम्मा	३५८५	२६३०	८१	८७१	३	७३.३६
	पुरुष	१६५५	१३२७	२६	३०१	१	८०.१८
	महिला	१९३०	१३०३	५५	५७०	२	६७.५१
वडा नं. ५							
	जम्मा	२८४१	२१८८	८	६४५	०	७७.०२
	पुरुष	१३७३	११३८	२	२३३	०	८२.८८
	महिला	१४६८	१०५०	६	४१२	०	७१.५३
वडा नं. ६							
	जम्मा	१९०५	१४६६	५६	३८३	०	७६.९६
	पुरुष	८६२	७२२	९	१३१	०	८३.७६
	महिला	१०४३	७४४	४७	२५२	०	७१.३३
वडा नं. ७							
	जम्मा	४०११	३१५४	२५	८३०	२	७८.६३
	पुरुष	१८५०	१५८७	६	२५६	१	८५.७८
	महिला	२१६१	१५६७	१९	५७४	१	७२.५१

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

स्वास्थ्य

त्रिवेणी गाउँपालिकाका बासिन्दाहरूको स्वास्थ्य स्थिति एवम् यहाँ उपलब्ध सेवा लिनलाई वडाका बासिन्दाहरू विरामी हुँदा सबभन्दा पहिले जचाउन जाने ठाउँको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका: १२ वडा अनुसार विरामी भएमा सर्वप्रथम उपचार गर्न जाने स्थान

वार्ड नं	निजी स्वास्थ्य संस्था		सरकारी स्वास्थ्य संस्था		औषधी पसल		जम्मा	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	११०	२९.८९१	२४	६.५२१७	२३४	६३.५८७	३६८	१३.९८
२	३०	१०.९४९	१८	६.५६९३	२२६	८२.४८२	२७४	१०.४१
३	४९	१२.७६	१२३	३२.०३	२१२	५५.२०८	३८४	१४.५९
४	५७	१०.९४	१४३	२७.४५	३२१	६१.६१२	५२१	१९.७९
५	४२	८.८०५	११२	२३.४८	३२३	६७.७१५	४७७	१८.१२
६	७२	१७.५१८	१७	४.१३६३	३२२	७८.३४५	४११	१५.६२
७	६६	३३.५०३	१९	९.६४४७	११२	५६.८५३	१९७	७.४८५
जम्मा	४२६	१६.१८५	४५६	१७.३२५	१७५०	६६.४८९	२६३२	१००

(स्रोत : गा.पा. पार्श्वचित्र)

खानेपानी:

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार त्रिवेणी गाउँपालिकामा पाइएको पानी प्रयोग गर्नेहरू परिवारको सङ्ख्या ४९५८ छ जो कुल परिवार संख्या ५३५७ को ९२.५५ प्रतिशत हो । वडागत पिउनेपानीको स्रोतको विवरण तल तालिकामा उल्लेख छ,

तालिका: १३ वडा अनुसार पिउने पानीको स्रोत

वार्ड	जम्मा	खानेपानिको स्रोत								
		घरैमा घाराको पानी	घर बाहिर घाराको पानी	हातेकल वा ट्युबेल	ढाकेको कुवा वा ईनार	नढाकेको कुवा वा ईनार	मूलको पानी	खोला व भरनाको पानी	जार वा बोलको पानी	अन्य
१	५०९	३९३	७१	०	०	१	४४	०	०	०
२	१०५९	६०२	४३६	०	०	२	१८	०	०	१
३	६००	४४३	१२०	०	१	१२	२२	०	०	२
४	८९८	३७५	३२३	०	०	७६	११५	९	०	०
५	७२२	७६	६२४	०	१	०	१३	८	०	०
६	४९४	३०४	१४३	०	०	२	४३	१	०	१
७	१०७५	७३२	३१६	०	१	०	२६	०	०	०
जम्मा	५३५७	२९२५	२०३३	०	३	९३	२८१	१८	०	४

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

शौचालय, सरसफाई र ढल व्यवस्थापन

सन् २०१८ सम्ममा खानेपानी आयोजना सम्पन्न भएपछि जनताको सरसफाइ सम्बन्धी चेतनामा धेरै परिवर्तन आएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार त्रिवेणी गाउँपालिकामा ४९०७ घरले आफ्नो शौचालय बनाएका छन् भने अझै पनि ३८४ घर खाल्टे चर्पि प्रयोग गर्दछन् र ३ घर सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्दछन् र ६३ घर शौचालय विहिन छन् । वडागत शौचालय उपयोगको विवरण तल तालिकामा उल्लेख छ,:

तालिका: १४ शौचालय रहेका र नरहेका धरधुरीहरू

वार्ड	जम्मा	शौचालयको प्रकार				शौचालय नभएको
		ढलमा मिसाइएको शौचालय	सेफ्टि ट्याङ्क एको शौचालय	खाल्टे चर्पि	सार्वजनिक शौचालय	
१	५०९	२५	२८४	१९०	०	१०
२	१०५९	७१	९२२	४५	०	२१
३	६००	२२	५१५	६३	०	०
४	८९८	२६२	६१८	३	१	१४
५	७२२	१०	६६६	४५	०	१
६	४९४	६	४६४	१४	२	८
७	१०७५	४९	९९३	२४	०	९
जम्मा	५३५७	४४५	४४६२	३८४	३	६३

फोहर पानी व्यवस्थापन यस गाउँपालिकाका अधिकांश गाउँवासी (७४.९१६ प्रतिशत) ले फोहर पानीको व्यवस्थापन खेतबारीमा फालेर गर्ने गरेको देखिन्छ । १.५ प्रतिशतले खोला वा नदीमा मिसाउने र २१.२४२ प्रतिशतले खुला स्थानमा फाल्ने गरेको देखिनाले सरसफाइका क्षेत्रमा अझै केही कमी रहेको स्पष्ट हुन्छ । यसो गर्नाले एकातिर दुर्गन्ध फैलिने गरेको छ भने अर्कातिर खोलानाला प्रदूषित हुने गरेको छ ।

२.१.५ पूर्वाधारको अवस्था

सडक: गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार यस गाउँपालिकाभित्र कालोपत्रे, र ग्राभेल सडक अझै भै नसकेको र धुलौटे सडक नै जम्मा अनुमानित २३५ किलो मिटर रहेको अवस्था छ ।

उर्जा: सन् २०१८ मा गरिएको सर्वेक्षणमा यस गाउँपालिका अधिकांश वडाहरूमा सोलार बत्ती भैसकेको छ । गा.पा.को पार्श्वचित्र अनुसार बत्ति बाल्न शोलार प्रयोग गर्ने ८३.३८ प्रतिशत पुगेका छन् भने बिजुली बाल्ने १५.३४ प्रतिशत पुगेका छन् । त्यसैगरी, खाना पकाउन प्रयोग हुने उर्जामा ९७.२२ दाउरा प्रयोग गर्दछन् र केवल २.७८ प्रतिशतले एल.पी. ग्याँस प्रयोग गर्दछन् ।

संचार: त्रिवेणी गाउँपालिकाका १५२२२ जनसंख्या विभिन्न संचारमा जोडिएका छन् र पालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार सबै भन्दा बढि ६८.५ प्रतिशत, रेडियामा ३०.६ प्रतिशत र टि.भि.मा एक प्रतिशत भन्दा कम रहेका छन् ।

परिच्छेद ३ पालिकाको राजश्व अधिकार तथा सम्भाव्यता

३.१ गाउँपालिकाको राजश्व संकलन सम्बन्धि संवैधानिक र कानुनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधान को अनुसूची ८ मा रहेको स्थानीय तहको २२ वटा एकल अधिकार मध्ये राजश्व अधिकार एक हो । विद्यमान कानुनी व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भाव्यतालाई शिर्षकगत रूपमा विस्तृतमा तलका खण्डमा विश्लेषण गरिएको छ । यो विश्लेषणबाट आन्तरिक आय परिचालनको अवस्था तथा सम्भावनाको लेखाजोखा भइ पहिचान गरिएको मुद्दाहरूलाई राजश्व सुधार कार्ययोजनाले संबोधन गर्ने विश्वास लिइएको छ । संविधानले राजश्व अधिकार अन्तर्गत तीन तहका सरकारलाई देहाय बमोजिमका अधिकार प्रदान गरेको छ :

तालिका: १५ तहगत राजश्व अधिकार

संघीय सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय सरकार	साभ्भा अधिकार
<ul style="list-style-type: none"> ● भन्सार ● अन्तःशुल्क ● मू.अ.कर ● संस्थागत आयकर ● व्यक्तिगत आयकर ● पारिश्रमिक कर ● राहदानी शुल्क ● भिसा शुल्क ● पर्यटन दस्तुर ● सेवाशुल्क दस्तुर ● दण्ड जरिवाना 	<ul style="list-style-type: none"> ● घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● मनोरञ्जन कर ● विज्ञापन कर ● सवारी साधन कर ● पर्यटन शुल्क ● कृषि आयमा कर ● सेवा शुल्क दस्तुर ● दण्ड जरिवाना 	<ul style="list-style-type: none"> ● सम्पत्ती कर ● मनोरञ्जन कर ● सवारी साधन कर ● घर जग्गा बहाल कर ● विज्ञापन कर ● व्यवसाय कर ● घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर ● प्राकृतिक स्रोतको आय ● सेवा शुल्क दस्तुर ● दण्ड जरिवाना 	<ul style="list-style-type: none"> ● सेवा शुल्क ● दस्तुर ● दण्ड जरिवाना ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● पर्यटन शुल्क

स्रोत: नेपालको संविधान २०७२

३.१.२ कानुनि व्यवस्था

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४) को दफा ५४ देखी ६३ सम्म स्थानीय सरकारको वित्तीय व्यवस्थाका विषयमा उल्लेख गरिएको छ ।

स्थानीय तहलाई सम्पत्ती कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवाशुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्डजरिवाना, मनोरञ्जन करलाई स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ । साथै संविधानको अनुसूची ९ मा सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड

जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क लगाउने अधिकार तीनै तहको साभा अधिकारको रूपमा राखिएको छ । त्यसैगरी, अनुसूची ६ मा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवाशुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्रदेश सरकारको अधिकारक्षेत्रको रूपमा राखेको छ ।

अनुसूची ५ ले संघीय सरकारलाई भन्सार, अन्तशुल्क, मूल्य अभिवृद्धि कर, संस्थागत आयकर, व्यक्तिगत आयकर, पारिश्रमिक कर तथा राहादानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर, सेवा शुल्क र दण्ड जरिवाना जस्ता गैर करहरू लगाउने अधिकार दिएको छ । कुनैपनि तहको सरकारले कर लगाउन सक्ने भनेर उल्लेख नभएका विषयमा कर लगाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरे अनुसार हुने व्यवस्था समेत संविधानमा गरिएको छ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले एकल कर प्रशासनको मान्यता अनुरूप अनुसूची ६ र ८ मा दोहोरा पर्ने गएका घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर र विज्ञापन करबाट प्राप्त आयलाई एउटा तहको सरकारले उठाई आपसमा बाँडफाँड गर्ने व्यवस्था मिलाएको छ ।

उल्लेखित व्यवस्था अनुसार घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क प्रदेश कानून बमोजिम हाललाई नेपाल सरकारले तोकेको निकाय मार्फत उठाई सम्बन्धित स्थानीय तहलाई ६० प्रतिशत र प्रदेश सरकारलाई ४० प्रतिशतका दरले बाँडफाँड गर्ने, सवारी साधन कर प्रदेश सरकारले उठाई ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारले र ४० प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने गरी बाँडफाँड गर्ने, मनोरञ्जन कर प्रदेश कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत स्थानीय तह र ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारले पाउने गरी बाँडफाँड गर्ने र विज्ञापन कर स्थानीय कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत रकम आफुले राखी ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने हुन्छ ।

साथै, सोही ऐनले मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादन तर्फको अन्तशुल्क वापत प्राप्त रकमको ७० प्रतिशत नेपाल सरकारले, १५ प्रतिशत प्रदेश र १५ प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने व्यवस्था गरेको छ भने पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज र पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको ५० प्रतिशत नेपाल सरकारले, २५ प्रतिशत रकम सम्बन्धित प्रदेशले र २५ प्रतिशत रकम स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपालको संविधान अर्न्तगत तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने राजश्व अधिकार प्रदान गरेको छ ।

तालिका: १६ शिर्षकगत राजश्व अधिकार तथा दायरा

सि.नं	आय शिर्षक	आयको दायरा
		(क) गाउँपालिकाको एकल अधिकार अन्तरगत:
१.	कर	<ul style="list-style-type: none"> सम्पत्ती कर, घर र सोले चर्चेको लेन्ट एरिया जग्गामा (आर्थिक विधेयक, २०७५बाट संसोधित व्यवस्था) । भूमि कर (मालपोत), सम्पत्ती कर लगाउने भनि तोकिएको घरजग्गा वाहेकको अन्य जग्गामा (आर्थिक विधेयक, २०७५बाट संसोधित व्यवस्था) ।

		<ul style="list-style-type: none"> ● घर जग्गा बहाल कर । ● व्यवसाय कर: पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा । ● सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा) । ● जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर: आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे बापत ।
२.	शुल्क	<ul style="list-style-type: none"> ● बहाल बितौरी शुल्क: आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत । ● पार्किङ्गशुल्क: आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत ।
३.	सेवा शुल्क	<ul style="list-style-type: none"> ● आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा । ● आफुले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा(खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बर्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि) । ● अचल सम्पत्ती वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क । ● सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।
४.	दस्तुर	<ul style="list-style-type: none"> ● दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर: - एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग - ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग । ● नक्सा पास दस्तुर (नक्शा पास नगरी निर्माण भएकालाई तेब्वर दस्तुर) । ● पन्जिकरण व्यवस्थापन दस्तुर । ● वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर- दफा १२ (२ ड) अनुसारको सिफारिश तथा प्रमाणित बापत । ● जग्गा नाप जाँच तथा कित्ता काट दस्तुर । ● ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको निकासी शुल्क दस्तुर ।
५.	विक्रि	<ul style="list-style-type: none"> ● वस्तु तथा सेवा विक्रि । ● ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री) ।
(ख) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने :		
		<ul style="list-style-type: none"> ● प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी । ● खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी । ● सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी ।

	<ul style="list-style-type: none"> ● पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी । ● प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी । ● खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी । ● सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी । ● पानी घट्ट, कुलो, पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी । ● खानेपानी महसुल । ● स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क । ● स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र बजार व्यवस्थापन । ● जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति । ● स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नविकरण । ● इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नविकरण । ● स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता
--	--

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नअनुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ ।

(क) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था

- (क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।
- (ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।
- (ग) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।
- (घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।
- (ङ) (ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ख) राजश्व बाँडफाँड

- नेपाल सरकारले संकलन गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने - स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने ।
- प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत - प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टि वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने ।

- प्रदेशले सवारी साधन कर करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने । - प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गरिने - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गर्ने - प्रदेशले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

(ग) अनुदान

- वित्तीय समानीकरण अनुदान: खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त ।
- सशर्त अनुदान: कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
- समपूरक अनुदान: पूर्वाधार विकास सम्बन्धि कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
- विशेष अनुदान: कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाट ।

(घ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएरमात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा वैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने ।
- नेपाल सरकारको सहमति लिएरमात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमा भित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने ।
- नेपाल सरकारसँग मनासिव कार्यकालागि ऋण लिन सक्ने उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानून बमोजिम बाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउनु, उठाउनु र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन् ।
- कर लगाउनुदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)
- कर नलाग्ने: कुटनीतिक नियोग, कुटनितिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट संचालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको विकृ नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र ।
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साभेदारीबाट गर्न सक्ने ।

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका मुख्य स्रोतहरूमा कर भूमि कर (मालपोत), सम्पत्ती कर, घर जग्गा बहाल कर, बहाल बिटौरी, कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोबारमा लाग्ने कर, अन्य कर, सरकारी

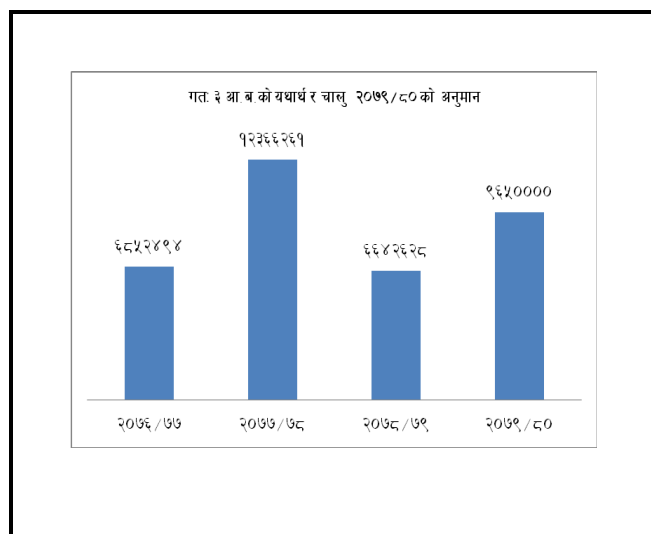
सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय, कृषि उत्पादनको विक्रिबाट प्राप्त रकम , न्यायिक दस्तुर, व्यवसाय कर, व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदिको दर्ता, नविकरण र ईजाजत प्रदान गर्ने जस्ता क्षेत्रहरु छन । विगत वर्षहरुको राजश्व संकलनको दायरामा आएको स्रोतहरुबाट निम्न अनुसार राजश्व संकलन भएको छ ।

तालिका: १७ आन्तरिक स्रोतको अवस्था

शिर्षक	कर तथा गैर करका दायराहरु	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को) रु		
		२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
११३१३	एकीकृत सम्पत्ती कर	०	१११०१६०	४७३३७
११३१४	भूमिकर/मालपोत	१४६२०७०	२२६१८४४	१५०००००
११३२१	घरवहाल कर	८२०३७	११२६७४.७३	१३४२९३
११३२२	वहाल विटौरी कर	०	३८६८०	०
११४७९	अन्य मनोरञ्जन कर	०	०	०
११६११	अन्य कर (व्यवसायीले भुक्तानी गर्ने)	२००९७७३	०	१२३००
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोबारमा लाग्ने कर	८३६७१	१२८८०	४१२४०
११६९१	अन्य कर	०	३१६०२०१.३६	६५७३९५
१४१५१	सहकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय	०	१११०१६०	०
१४१९०	अन्य शुल्क दस्तुर	०	७६००	०
१४१९१	पर्यटन शुल्क	०	०	०
१४२११	कृषि उत्पादनको विक्रिबाट प्राप्त रकम	०	१०५५७९५	८७४२३५
१४२१८	विद्युत सेवा शुल्क	०	०	०
१४२१९	बिक्रि (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो)	०	०	०
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क	०	६७००६९	३७०१०
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	२४००	२०७३४	२३००
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	०	०	२६३००
१४२२४	परीक्षा शुल्क	०	१५४००	०
१४२२९	अन्य प्रशासनीक सेवा शुल्क	०	१२६८३७	४४१२५
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	०	०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	०	०	५४१०४९
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	५३०२१०	१२०८७६६	९२१६४९
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	९४८००	१९८१५०	४२४०००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	०	१४५००	६८२००
१४२४९	अन्य दस्तुर	०	५४५८७	१८०३२३
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन	२९६६७५	११५२८५	०

	दस्तुर			
१४२५४	रेडियो एफएम सञ्चालन दस्तुर	०	०	०
१४२६२	विद्युत सम्बन्धी दस्तुर	०	०	०
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय	१५०८५८	७६००	०
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	२७५००	५०००
१४३१२	प्रशासनीक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	२७५००	५०००
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा	०	०	०
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क	०	०	०
१४५२९	अन्य राजश्व	०	६५४६६९	१००५८३७.७६
१४६११	व्यवसाय कर	०	३५४६६९	११५०३५
१५१११	बेरुजु	०	०	०
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	२१४००००	०	०
३२१२२	बैंक मौज्दात	०	०	०
जम्मा आन्तरिक राजश्व संकलन रु		६८५२४९४	१२३६६२६१	६६४२६२८

गाउँपालिकामा हालसम्म संभावना भएर पनि सामुदायिक वनको विक्रि, बहाल बिटौरी, निर्माण तथा संचालन गरिएका पूर्वाधार शुल्क जस्ता राजश्वका स्रोहरु अभै करको दायरामा आउन सकेका छैनन् । त्यसैगरी, राजश्व वृद्धिका प्रचुर संभावना भएका क्षेत्र जस्तै सम्पत्ती कर, घर बहाल कर नक्सा पास दस्तुर र व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण जस्ता कार्यको को हकमा अभै पनि धेरै करदातालाई करको दायरामा ल्याउन बाँकी छ ।



३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

त्रिवेणी गाउँपालिका राष्ट्रिय राजमार्गसंग नजोडिए तापनि र पालिकाका भित्रीवाटाहरुको सुधार पनि भई जताततै यातायातको पहुँच सहज भएको पालिका हो । साथै, बजार र उत्पादनका हिसावले पनि सहज भएको स्थान हो । व्यापार व्यवसाय तथा उद्यम व्यवसायको प्रचुर संभावना भएको गाउँपालिका भएको हुँदा संभावना भएर पनि राजश्वको दायरामा अभै आई नसकेका क्षेत्रहरुलाई दायरा विस्तार गरी आन्तरिक राजश्व बढाउने संभावना प्रशस्तै छ ।

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

संविधान तथा कानूनले प्रदान गरेको यस गाउँपालिका राजश्वका स्रोतहरूमध्ये कर राजश्व तर्फ हाल परिचालन भैरहेको, संभावना रहेको स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नुपर्ने सुधारका कार्यहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

क. सम्पत्ती कर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५५ मा स्थानीय तहहरूले संकलन गर्न पाउने सम्पत्ती कर सम्बन्धि व्यवस्था छ । सो दफा अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो पालिका क्षेत्रमा निर्मित घरहरू र घरहरूले चर्चेका जग्गा समेतको निर्माण संरचनाको पालिकाले तोकोका त्रसकट्टी घटाएर एकिकृत सम्पत्ती कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाको एकिकृत सम्पत्ती कर को विगत ३ आ.व.को विवरण हेर्दा आ.व. २०७६/२०७७ मा कुनै कर उठ्न नसकेको अवस्था छ भने आ.व. २०७७/२०७८ मा रु १११०१६० संकलन भएको र आ.व. २०७८/२०७९ मा रु. ४७३३७ मात्र संकलन भएको छ, जो अघिल्लो आ.व.को संकलनको ९५.७४ प्रतिशत कम हो साथै, चालु आ.व. २०७९/८० का लागि रु. २,००,००० को अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

संभावना: त्रिवेणी गाउँपालिकामा रहेका कुल ४९९५ घरपरिवार रहेकोमा ४९२५ परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गर्दछन् र जस मध्ये माटोको जोडाइ भएको ईटा/दुङ्गा प्रयोग भएका ४९५६ घर, सिमेन्टको जोडाइ भएका जम्मा १२ घर र सिमेन्ट पिलर भएका २७ घर मात्र छन् । तर, हाल न्युन मात्राका करदाता मात्र वार्षिक सम्पत्ती कर तिरेको अवस्था देखिन्छ ।

आफ्नै घर भएका न्युन संख्याका परिवार मात्र करको दायरामा आई गत: आ.व. २०७८/७९ मा रु ४७३३७. कर संकलन भएकोमा थप करदाता यो करको दायरामा आउँदा चालु वर्षको अनुमान पुरा भै आगामी आ.व. २०८०/८१ देखी क्रमशः करको दायरामा ल्याउँदा सालाना सरदर रु. २,५०,००० देखी ५,९०,००,००० कर अशुली हुने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरू:

घर र घरले चर्चेको जग्गा सहित मिलाई लिईने एकिकृत सम्पत्ती कर गाउँपालिकाको सबै भन्दा महत्वपूर्ण, भरपर्दो र दिनानुदिन बढ्दै जाने राजश्वको क्षेत्र हो । यसका लागि, गाउँपालिकाले आफ्नो प्रशासनिक तथा नीतिगत क्षेत्रमा सुधार गरी घर जग्गा मूल्याङ्कन परिपाटी र घर धनीहरूलाई करको दायरामा ल्याउने नीति बनाउनु जरुरी छ । वार्षिक आर्थिक ऐनमा जनताको कर तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा करको दर निर्धारण गर्ने तथा जनताको घरदैलो सेवालार्इ तिब्रता दिई करतिर्न जनतालाई उत्प्रेरित गर्ने कार्यहरू गर्नु जरुरी छ । राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशाला २०७९ चैत्र १९ ले निम्न अनुसार गर्ने सुधार सहित कार्य योजना बनाएको छ,

- सम्पत्ती कर लिदा सम्पत्तीको मूल्यांकनका आधारमा लिने नीतिलाई कार्यपालिकाबाट अनुमोदन गर्ने

- पालिकाको नीतिबारे करदाता प्रतिनिधिहरूसँग छलफल गरी सहमत हुने ।
- घरजग्गा जस्ता सम्पत्तीको मूल्यांकन समिती गठन गरी मूल्यांकन परिपाटी बसाल्ने
- मूल्यांकन चित्त नबुझ्ने करदाताले उजुरी दिन पाउने र त्यस्तो उजुरी उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठित समितिबाट सुनुवाई हुने
- सम्पत्ती कर नबुझाउने परिवारलाई विकास साभेदारीमा नसमेट्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।

ख. भूमिकर (मालपोत)

मालपोत पनि गाउँपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण र दिगो आय स्रोत हो । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ५६ ले स्थानीय सरकारलाई खेति योग्य जमिनको मालपोत संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

वर्तमान अवस्था: त्रिवेणी गाउँपालिकामा आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. १४६२०७० आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. २२६१८४४ तथा आ.व. २०७८/२०७९ मा रु. १५,००,००० संकलन भै आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. ८००,००० मात्र अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

संभावना: त्रिवेणी गाउँपालिकाको जमिनको उपयोग हेर्दा गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल २०५.३९ वर्ग किलोमिटर बस्ती वा आवादीले ७.३३५ वर्ग किलोमिटर चर्चेको छ र खेतीयोग्य जमिन ६२.८९५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यसरी हेर्दा कुल मालपोत योग्य जमिन ७०.२३ वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. १४६२०७० मालपोत उठेको भए पनि पछिल्लो वर्षहरूमा घटेको अवस्था छ । सामान्यतया जग्गा धनीहरू नियमित रुपाम मालपोत नतिर्ने हुँदा यस्तो अवस्था आएको हुन सक्छ । तर पनि विलम्ब शुल्क लिने व्यवस्था गरेमा मालपोतबाट उठ्ने राजश्व घट्नु पर्ने कुनै कारण देखिदैन ।

सुधार गर्नु पर्ने कुराहरू: जग्गाको गुणस्तर र मूल्याङ्कनको आधारमा न्यूनतम दर निर्धारण गर्नु पर्ने अवस्था छ । गाउँपालिकाले वडा कार्यालयबाट मालपोत संकलन गरिआएको र संकलित मालपोत रकम वडा सचिवहरूले गाउँपालिकाको राजश्व शाखामा हरेक महिनामा दाखिला गर्ने गरेका छन् । उपरोक्त विवरणलाई राजश्व शाखाले सफ्टवेयरमा अद्यावधिक गर्न थालेको छ ।

गाउँपालिकाले भू-उपयोग नीति तयार गर्नु पर्ने, सोअनुसारबाटो तथा बजारको सुविधाका आधारमा जग्गाको वर्गिकरण गरी सम्पत्ती कर लगाउन छुट्याएको जमिन बाहेक खेतीयोग्य जमिन लाई सिंचाई सुविधा,बाटोको सुविधा, उत्पादन र उत्पादकत्वका आधारमा प्रगतिशिल मालपोत दर निर्धारण गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने र विलम्ब शुल्क लिने गरेमा वर्तमानको राजश्व बढाउन सकिने संभावना छ । यसका अतिरिक्त भूमि कर संकलन गर्न घुम्ति शिविर संचालन गर्ने तथा जग्गा बाँफो राख्नेलाई प्रचलित नियम अनुसार हर्जाना अशुल्क जस्ता कानुनी व्यवस्था गर्दा भूमिकर अभै बढि संकलन हुन सक्ने देखिन्छ ।

ग. घर बहाल कर:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ५७ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा जोसुकैले पनि बनाएका भवन, पसल, गोदाम, ग्यारेज, टहरा, कारखाना, खाली जमिन, पोखरी जस्ता संरचनाहरू बाहालमा दिएको अवस्थामा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाहालमा कर लगाउन पाउने प्रावधान छ ।

वर्तमान अवस्था: घर जग्गा बहाल कर गाउँपालिकाको वृद्धि हुँदै जाने अर्को महत्वपूर्ण स्रोत हो । यस त्रिवेणी गाउँपालिकामा घर बहाल करबाट आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. ८२०३७ आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. ११२६७४ तथा आ.व.२०७८/२०७९ मा रु. १३४२९३ संकलन भै आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. १,००,००० अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

संभावना: यस गाउँपालिकाको घर बहाल कर गत वर्षको खुद आय भन्दा पनि कम अनुमान गर्नुको खासै ठोस कारण नभएको हुँदा गत वर्षकै अनुपातमा आगामी वर्षहरूमा पनि कर वृद्धि हुँदै जाने संभावना रहेको छ । तर गाउँपालिकासँग घरजग्गा बहालमा लगाउँनेको तथ्यांक नभएको र बहाल कर अशुली उत्साहजनक भएको पाईदैन । त्रिवेणी बजारकै अधिकांश घर जग्गाहरू करको दायरामा आउँन नसकेको अवस्था छ ।

यस गाउँपालिकामा धेरै घरधनीहरूले घर बहाल दिने गरेका तर व्यवसाय गर्ने र कार्यालयहरू बाहेक अन्य अनौपचारिक क्षेत्रकाले बहाल लिएको घरको बहाल कर उठ्न नसकेको अवस्था अवस्था छ र राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशाला २०७९ चैत्र १९ मा तयार गरिएको कार्य योजना अनुसार निम्न सुधार गर्दा बहाल कर वृद्धि गर्ने संभावना रहन्छ

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष:

- बहालवाला घरहरूको लगत तयार गर्ने ।
- लगत संकलन गर्नु पूर्व सूचना संप्रेशण गर्ने ।
- कर दातालाई स्व-घोषण गर्ने अवसर दिने ।
- घर बहालको प्रचलित दर कायम गर्ने
- करको दायरामा नआएका ३०० भन्दा बढि घर धनीहरूलाई करको दायरामा आउँन सूचना गर्ने
- मासिक बाहालको १० प्रतिशतले कर अशुली गर्ने

घ. व्यवसाय कर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५८ ले गाउँपालिकालाई आफ्नो क्षेत्रमा व्यापार व्यवसाय वा सेवा तथा कारोवार गरेर बस्नेलाई पूँजी र कारोवारका आधारमा व्यवसाय कर लगाउँन पाउँने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: त्रिवेणी पालिकामा व्यवसाय करबाट आ.व. २०७६/२०७७ मा कुनै राजश्व संकलन नभएको, आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. ३५३६६९ तथा आ.व.२०७८/२०७९ मा रु. ११५०३५ संकलन भएको तर आ.व. २०७९/२०८० का लागि कुनै अनुमान नगरिएको अवस्था छ । तर, गाउँपालिकासँग उद्यम व्यवसायको एकिन तथ्यांक नभएको र बिना दर्ता तथा बिना ईजाजत थुप्रै व्यवसाय गाउँक्षेत्रमा संचालनमा रहेको अनुमान छ ।

करको संभावना: गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार यस गाउँपालिकामा विभिन्न स्तरका ११९ वटा उद्यम तथा व्यापार व्यवसायहरू संचालनमा रहेका तथ्यांक छ भने बजार क्षेत्रमा थुप्रै व्यवसायहरू दर्ता पनि नगरी कारोवारमा संलग्न रहेको अवस्थामा छन् । तसर्थ, दर्ता अभियान संचालन गरी वा दर्ता नभएकाको लगत संकलन गरी दर्ता तथा नविकरणलाई तिब्रता दिँदा यस क्षेत्रको राजश्व उल्लेख्य रूपमा वृद्धि हुने देखिन्छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: कानूनतः कुनै पनि व्यवसाय दर्ता तथा दर्ता भएकाले सालाना नविकरण गर्नु पर्ने कानुनि दायित्व भित्र पर्दछ । तसर्थ, यस गाउँपालिकाले व्यवसाय र करको दायरामा नआएकालाई दायरामाल्याई व्यवसाय दर्तालाई अभिप्रेरित गर्न व्यवसाय दर्तालाई अनिवार्य गरी व्यवसायीहरूलाई दर्ता तथा नविकरण प्रकृत्यामा आउँन उत्प्रेभिप्रेरित गर्ने, व्यवसाय नविकरणलाई ताकेता गर्ने, आवश्यक परे अनुगमन गरी दर्ता भै नविकरण नगरेका तथा दर्तानै नभएकाको लगत संकलन गर्ने, संकलित लगतलाई अभिलेखिकरण गर्ने जस्ता कार्यहरू गरी यो क्षेत्रको व्यापक सुधार गर्नु पर्ने अवस्था छ ।

ड. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ६१ अनुसार पालिका क्षेत्र भित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, कानूनले निषेध गरेका बाहेक अन्य जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरेमा गाउँपालिकाले जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर लगाउँन पाईने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: यस गाउँपालिकामा हाल जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर नलगाईएको अवस्था छ ।

कर संभावना: यस गाउँपालिका क्षेत्रमा खासै जडिबुटी उत्पादन तथा व्यवसायिकरण नभएतापनि बजार क्षेत्रमा विभिन्न कवाडि वस्तुहरूको उत्पादन तथा व्यवसायिकरण हुने गरेको छ र मरेका वा मारेका वा जिउँदा पशुपछिका हाड, सिँग, प्वाँख, छाला संकलन गरी व्यवसायिक कारोवार गर्नेबाट कर उठाउँन सक्ने संभावना रहेको छ ।

सुधार गर्नु पर्ने: राजश्व सुधार कार्य योजना तयारी कार्यशालाले यो क्षेत्रको सुधारका लागि देहाय अनुसारको कार्य योजना बनाएको छ,

- कवाडि र जीवजन्तु करको संभावना भएको हुँदा आर्थिक ऐनमा यसको दर निर्धारण गर्नेगरी करको दायरामा ल्याउँने
- दर निर्धारण पछि ठेक्का बन्दोबस्त गरी राजश्व संकलन गर्ने

च. साना सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)

साना सवारी साधनको संचालन अनुमतीको अधिकार गाउँपालिकामा निहित छ । तर पालिका क्षेत्रमा त्यस्ता साधनहरू भएको अवस्था छैन ।

वर्तमानको अवस्था: गा.पा. क्षेत्रमा साना सवारी साधन कति छन् भन्ने गाउँपालिकासँग एकिन तथ्यांक छैन । राजश्व सुधार योजना तर्जुमा गोष्ठिमा पनि यो विषय संभावना भित्र नपरेको अवस्था छ ।

कर संभावना: यस गाउँपालिका प्रशस्त भित्री सडकहरूको सञ्जाल तयार भैसकेको अवस्था भए पनि साना सवारी साधनको चहल पहल बढी नभएको हुँदा यो क्षेत्र पालिकाको राजश्वको संभावना भएको क्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ ।

छ. विज्ञापन कर:

विज्ञापन (नियमन गर्ने) ऐन, २७६ को दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थानमा देखिने गरी होर्डिङ्ग बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न स्थानीय सरकार सँग स्वीकृति लिनु पर्ने प्रावधान छ। त्यसैगरी सोही ऐनका दफा ६ ले विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर र अवधिबारे स्थानीय तहको कानून अनुसार हुने भनि व्यवस्था गरेको छ।

वर्तमान अवस्था: त्रिवेणी भित्रका साना तिना बजारहरूमा करिब २५० जति होर्डिङ्गबोर्ड राखेर विज्ञापन भएको अवस्था भएतापनि विगत २ आर्थिक वर्षमा विज्ञापन बापत यस गाउँपालिकामा कुनै आय भएको छैन र चालु आ.व. का लागि कुनै अनुमान गरिएको छैन।

कर संभावना: यस गाउँपालिकामा बजार क्षेत्र रहेको र भैरहेका करिब २५० विज्ञापनहरूलाई नियमन मात्र गर्दा पनि केहि मात्रामा राजश्व उठ्ने संभावना छ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: गाउँपालिका क्षेत्र भरी रहेका विज्ञापनहरूको लगत संकलन गरी त्यस्ता विज्ञापन किर्तालाई करको दायरामा ल्याउनु पर्दछ। राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशाला २०७९ चैत्र १९मा तयार भएको कार्य योजनामा कार्यपालिका र राजश्व शाखाको जिम्मेवारीमा निम्न सुधारका लागि सिफारिस गरिएको छ,

- बजारका विज्ञापन दाताहरूसँग अन्तरकृया गर्ने
- भैरहेकालाई करको दायरामा ल्याउनु
- आईन्दा पूर्व स्वीकृति विना विज्ञापन बोर्डहरू राख्न नपाउने कानुनि व्यवस्था गर्ने

ज. मनोरञ्जन कर

स्थानीय सरकारलाई आफ्नो क्षेत्र भित्र संचालन हुने विभिन्न मनोरञ्जन बापत कर लिन पाउने कानुनी अधिकार छ।

वर्तमान अवस्था: त्रिवेणी गाउँपालिकामा हाल सम्म मनोरञ्जन कर संकलन नगरेको तर पनि वार्षिक २० वटा जती मेलामा हुने मनोरञ्जनबाट मनोरञ्जन कर उठाउन सकिने अनुमानका साथ चालु आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. ५०००० अनुमान गरिएको छ।

करको संभावना: बढ्दो सहरकिरण र आम मानिसको चाखका आधारमा मनोरञ्जन व्यवसाय फस्टाउँदो भएतापनि हात हातमा डिजिटल प्रविधिले गर्दा सार्वजनिक मनोरञ्जनको विकास खासै भएको अवस्था नहुँदा आगामी वर्षहरूमा वृद्धि हुन्छ भन्ने एकिन नभएतापनि वार्षिक २० वटा जति मेलाबाट चालु आ.व.को अनुमान बराबर राजश्व संकलन भए प्रगतिनै मान्न सकिने अवस्था छ।

३.३.२ गैर कर राजश्व

क. अन्य कर तथा विक्रि:

प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्रि बापत आउने करलाई गाउँपालिकाले अन्य कर अन्तर्गत कर लिन पाउने व्यवस्था स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ६२ (क) मा व्यवस्था छ। यसमा वन ऐन, २०७६ र नेपाल

सरकारले जारी गरेको ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा उत्खनन, व्यवस्थापन र विक्रि सम्बन्धि मापदण्ड, २०७७ आकर्षित हुन्छ। यस कर अन्तरगत स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि, काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रिबाट प्राप्त आय, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क पर्दछन।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७९ ले खासै संकेत नगरे पनि अन्य कर तथा विक्रिका सन्दर्भमा गाउँपालिका भित्र उत्पादन भै बाहिर निकासी हुने पशुजन्य, वनजन्य र नदीजन्य उत्पादनका लागि करको दररेट निर्धारण गरी करको दायरामा ल्याउँन सक्ने अवस्था छ। आ.व. २०७९/२०८० का लागि पालिकाले कुनै अनुमान नगरेको अवस्था छ।

अन्य विक्रिको संभावना: यो क्षेत्र हालसम्म करको दायरामा नसमेटिएको भए तापनि राजश्व सुधार कार्य योजना तयारी कार्यशाला २०७९ चैत्र १९ ले सुधारहरुको योजना बनाएको आधारमा यो क्षेत्र पनि करको संभावना भित्र पर्नसक्ने देखिन्छ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्रहरु: स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य जन्य वस्तुको विक्रिका लागि सुधार योजना,

- खानी क्षेत्रको नियमित प्रारंभिक वातावरण अध्ययन गर्ने
- दर रेट समयानुकूल गर्ने
- टेण्डर प्रकृया समयमै सम्पन्न गर्ने
- ठेक्का पट्टाको सम्भौता गर्ने
- उत्खनन क्षेत्र र निकासी क्षेत्रको अनुगमन बढाउने।
- राजश्व संकलन गर्ने

ख. बहाल बिटौरी शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५९ अनुसार स्थानीय तहले आफुले निर्माण र संचालन र रेखदेख गरेका हाट, बजार, पसल वा सरकारी जग्गामा निर्मित संरचनाको उपयोग गरेवापत बहाल बिटौरी लिन पाउँने प्रावधान छ भने सेहि ऐनको दफा ९७ मा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रमा रहेका सरकारी, सामुदायिक वा सार्वजनिक सम्पत्तिको रेखदेख, मर्मत संभार तथा संरक्षण गर्नु पर्ने जिम्मेवारी पनि उल्लेख छ।

वर्तमान अवस्था: हाल त्रिवेणी गाउँपालिकाबाट यस प्रकारको करको दर निर्धारण भै आ.व. २०७७/२०७८मा रु ३६६८० राजश्व संकलन भएको र आ.व. २०७८/२०७९ मा कुनै कर संकलन पनि नभएको तथा चालु आ.व. मा अनुमानमा रु २००००० अनुमान गरेको अवस्था छ।

बहाल बिटौरीको संभावना: यस गाउँ पालिका भित्र करिब १०० परिवार सार्वजनिक जग्गामा अव्यवस्थित रुपमा बसोबास गर्नगरेका हुँदा स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ५९ अनुसार सरकारी जग्गामा संरचना निर्माण गरी बसोबास गर्ने उक्त १०० परिवारलाई पालिकाबाट विद्यालय, खानेपानी, बाटो घाटोका सुविधा दिनु पर्ने तर कुनै सरकारलाई कति पनि कर तिर्नु नपर्ने अवस्था हटाउँन गाउँपालिकाले करको दायरामा ल्याएर

त्यस्ता बसोवास गर्नेसंग बहाल विटौरी अशुली गर्न करको दर र दायरा वृद्धि गरी कर अशुल्ल सक्ने संभावना छ र चालु आ.व.को अनुमानमा थप वृद्धि गर्ने सकिने संभावना छ ।

सुधार गर्नु पर्ने पक्ष: गाउँपालिकाले सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गामा अव्यवस्थित बरोबास गर्नेहरुलाई करको दायरामा ल्याउँन निम्न कार्य गर्ने कार्ययोजना तयार भएको छ,

- ऐलानी, सार्वजनिक र वन क्षेत्रका जग्गा उपभोगको लगत संकलन गर्ने
- आर्थिक ऐनमा क्षेत्रफलका आधारमा दर रेट निर्धारण गर्ने
- करको दायरामा नआउनेका संरचना हटाउँन

ग. नक्सा पास दस्तुर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा २७ ले नगर तथा गा.पा. क्षेत्रमा भवन तथा कुनै पनि संरचना बनाउँदा नक्सा पास नगराई निर्माण गर्न नहुने कुरा उल्लेख छ भने सोहि ऐन को दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्दा लाग्ने दस्तुर गाउँपालिकाले तोके बमोजिम हुने व्यहोरा उल्लेख छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७९ ले विभिन्न बाटोका प्रकार र घरको प्रकार अनुसार घरको नक्सा पास दस्तुर निर्धारण गरेको छ । पालिकाले आ.व. २०७६/२०७७ र आ.व. २०७७/२०७८ मा नक्सा पास दस्तुर वापत कुनै राजश्व संकलन नगरेको र आ.व. २०७८/२०७९ मा रु ५४१०४९ राजश्व संकलन गरेको अवस्था छ र चालु आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. १,००,००० अनुमान गरेको अवस्था छ ।

दस्तुरको संभावना: यस गा.पा. क्षेत्रमा शहरिकरण बढ्दै गएको, पक्कि घरहरु निर्माणको गति बढ्दै गएको र बाटोसंग जोडिएका स्थलहरुमा पनि बजारिकरण तिव्ररूपमा वृद्धि हुँदै गएको अवस्था छ । तर, अझै पनि स्थानीयमा घरको नक्सा पास गराउनु पर्ने भन्ने चेतना आई नसकेको अवस्था छ । तर जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन र नागरिकको सुरक्षाको कोणबाट भवन निर्माण सहिता तथा मापदण्ड तयार भै सकेको हुँदा त्यसलाई कार्यान्वयन गर्दै पहिलेनै निर्माण भैसकेकालाई पनि एक पटकका लागि लगतमा दर्ता गराउँन न्युनतम दररेट निर्धारण गरी गाउँपालिकाबाट एउटा नीति तयार गरी कार्यान्वयन गर्दा शुल्कको संभावना बढिनै देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्र: भवन निर्माण मापदण्ड अनुसार अनिवार्य नक्सा पास गराउँनुपर्ने व्यवस्था कडाईका साथ पालना गराउँने र पुराना घरहरुको अभिलेखिकरणको दर निर्धारण गर्ने भए नभएको अनुगमन गर्ने, पहिलेनै निर्माण भएकालाई न्युनतम शुल्कमा अभिलेखिकरण गराउँन पाउँने नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था लागु गर्नुपर्ने । साथै नक्सापास नगरेका घरहरुको अन्य सेवामा प्राथमिकता नदिने ।

घ. व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) अ(६) ले स्थानीय तहलाई उद्यम, तथा व्यवसायिक फर्म दर्ता, अनुमति तथा नविकरणको अधिकार प्रदान गरेको छ । त्यसै गरी सहकारी ऐन, २०७४ अनुसार सहकारीहरुको

दर्ता तथा नविकरणको अधिार पनि स्थानीय तहलाई दिएको छ । यी कार्यका लागि स्थानीय तहलाई शुल्क तोक्न र लिन पाउने अधिकार छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाले आर्थिक ऐन २०७९ मा उद्योग/व्यवसाय दर्ता तथा नविकरणका लागि पूँजिका आधारमा न्यूनतम रु. १००० देखी अधिकतम रु. २,००० सम्मको शुल्क निर्धारण गरेको छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. २९६६७५ तथा आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. ११५२८५ राजश्व संकलन गरेको छ तर आ.व. २०७८/२०७९ मा कुनै रकम संकलन नभएको तथा चालु आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. ५००००० अनुमान गरेको अवस्था छ । हाल कति मात्र उद्यम व्यवसायी छन् भन्ने तथ्यांक गाउँपालिकासँग नरहेका अवस्था छ । तर बजारहरुको परिदृश्य अनुसार अबै पनि निकै व्यवसायीहरु करको दायरामा आएका छैनन् ।

शुल्कको संभावना: दर्ता तथा नविकरणको दायरामा नआएका करिव ५०० व्यवसायीलाई दर्ता प्रकृत्यामा ल्याई वार्षिक नविकरणलाई अनिवार्य गरी अनुगमन लाई तिव्रता दिँदा अनुमान भन्दा बढि राजश्व संकलन हुने संभावना छ ।

सुधारको क्षेत्र: पूर्व सूचना सहितको अनुगमनमा तिव्रता ल्याई हालसम्म दर्ता नगरी व्यवसाय गर्नेहरुको लगत संकलन, दर्ता तथा नविकरण नभएका सबैलाई दर्ता तथा नविकरणमा आउँन सूचना जारी गने दर्ता अभियाननै संचालन गरी दर्ता गराउने र दर्तापछि नविकरण नगर्नेहरुलाई पनि अनुगमन गरी नविकरण अनिवार्य गर्न लगाउनु पर्ने ।

ड सिफारिस तथा प्रमाणिकरण दस्तुर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) घ(७) ले गाउँपालिका लाई कानून बमोजिम गर्ने सिफारिस र दफा १२ (ड) ले वडाहरुलाई विभिन्न ३६ प्रकारका सिफारिसको अधिकार प्रदान गरेको छ र यस्तो सिफारिस गरे वापत गाउँपालिकाले तोकेको दररेट अनुसार सिफारिस दस्तुर लिन पाउने प्रावधान छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाले सबै प्रकारका सिफारिस तथा प्रमाणिकरणको लागि आर्थिक ऐन २०७९ अनुसार सिफारिस तथा प्रमाणिकरणका लागि दस्तुरको दर तोकेको अवस्था छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. ५३०२१० तथा आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. १२०८७६६ र आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. ९२१६४९ राजश्व संकलन गरेको छ भने चालु आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. ३००००० मात्र अनुमान गरेको अवस्था छ ।

दस्तुर संभावना: सिफारिस तथा प्रमाणिकरण पालिका तथा वडाहरुको नियमित कार्य भएका हुँदा यस्तो राजश्व नियमित संकलन हुँन सक्ने देखिन्छ र चालु आ.व.को अनुमान न्यून हुँनु आवश्यक देखिदैन ।

सुधारका क्षेत्र: खास गरी नागरिकता सिफारिसको दर रेटमा वंशजको सिफारिस दस्तुर भन्दा बढि गर्दा राजश्व संकलन बढि हुँन जाने हुँदा सो अनुसारको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

च. व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब सहित) शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११(२) च(३) अनुसार स्थानीय तहले जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद, बसाईसराई जस्ता घटनाको दर्ता तथा स्थानीय घर परिवारको लगत तथा पन्जिकरण गर्ने कार्य गर्नुपर्ने हुन्छ। साथै, राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पन्जिकरण ऐन २०७६ को दफा १७(२) अनुसार पन्जिकरणका लागि वडा कार्यलयले प्रमुखको रूपमा कार्य गर्नु पर्ने र घटनाको ३५ पछि दर्ता गर्न आउँनेलाई बिलम्ब शुल्क लाग्ने व्यवस्था गरेको छ।

वर्तमान अवस्था: यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता वापत आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. ९४८०० तथा आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. १९८१५० र आ.व. २०७८/२०७९ मा रु. ४,२४,००० राजश्व संकलन गरेको छ भने चालु आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. ३००००० अनुमान गरेको छ।

शुल्कको संभावना: यो गाउँपालिकाको नियमित आयको स्रोत हो।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्र: गरीब तथा विपन्न र सीमान्तकृत वर्गलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ।

ज. 'घ' वर्गको निर्माण व्यवसायी ईजाजत, दर्ता तथा नविकरण दस्तुर

स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय सरकारलाई 'घ' वर्गको निर्माण ईजाजत पत्र दिने तथा दर्ता र नविकरण गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। त्रिवेणी गाउँपालिकाबाट करदाताको संख्या र तिरेको करको विवरण अलग नराखेको अवस्थामा के कति राजश्व संकलन भयो सो एकिन भएन। तर, बढ्दो निर्माण कार्यको विश्लेषण गर्दा यो स्रोतबाट पनि पालिकाको राजश्व संकलन हुन सक्ने देखिन्छ।

झ. सेवा शुल्क (फोहरमैला संकलन तथा सरसफाई, पार्किङ्ग शुल्क,समेत)

स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय तहलाई फोहरमैला संकलन, पार्किङ्ग स्थलको व्यवस्था एम्बुलेन्स सेवा, आदिको व्यवस्था गरी से सोवा वापत शुल्क लिन पाउँने व्यवस्था गरेको छ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७९ मा पार्किङ्ग शुल्क, फोहरमैला संकलन तथा सरसफाई शुल्क र विविध सेवा शुल्कहरुको दररेट कायम छ तर हालसम्म पार्किङ्ग शुल्क तथा फोहरमैला संकलन शुल्क संकलन भएको तथ्यांक पाईएन। तर, अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क वापत आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. १२६८३७, आ.व. २०७८/२०७९ मा रु ४४१२५ संकलन भएको तथा २०७९/२०८० का लागि रु. ९,००,००० अनुमान गरेको अवस्था छ।

शुल्कको संभावना: गाउँपालिकाले फोहरमैला संकलन गरी व्यवस्थापन गर्ने, सडक तथा बजार सरसफाई गर्ने र पार्किङ्ग सेवा संचालन गर्ने कार्यलाई तिव्रता दिएर सेवाग्राहीसँग संवाद गरी शुल्कको दायरामा ल्याउन सके यो क्षेत्र पनि राजश्व संकलनको एक क्षेत्र बन्न सक्ने देखिन्छ।

सुधार गर्नु पर्ने क्षेत्र: खासमा गाउँपालिकाले निम्न विषयमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ।

फोहरमैला व्यवस्थापनमा:

- डम्पिङ्ग साईट निर्माण गर्ने
- फोहर व्यवस्थापन शुल्क निर्धारण गर्ने
- घर तथा पसल धनीहरूलाई फोहरमैलाको कर लाग्ने बारे जानकारी दिने
- करको दायरामा आउने संवाद गर्ने
- गाउँपालिकाले तोकेको शुल्क तिरी फोहर व्यवस्थापन गर्ने

पार्किङ्ग

- बसपार्क क्षेत्रका अव्यवस्थित संरचना हटाउने
- पार्किङ्गको सिग्नल राख्ने
- पार्किङ्ग शुल्क निर्धारण गर्ने
- राजश्व संकलन गर्ने

ब. न्यायिक दण्ड जरिवाना

संविधान तथा प्रचलित नियम कानूनको कार्यान्वयन, नियमन गर्ने कुरा स्थानीय सरकार संचालन ऐनको परिच्छेद ८ अनुसार न्यायिक कार्य सम्बन्धि व्यवस्था कार्यान्वयन र अन्य खरिद जस्ता कार्यमा गाउँपालिकाले दण्ड, जरिवाना तगा जफत जस्ता कार्यहरू गर्नुपर्ने अवस्था आउने सक्छ।

वर्तमान अवस्था: यस गाउँपालिकामा आर्थिक ऐन, २०७९ बाट प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफतको लागि दररेट निर्धारण भै अशुली कार्य भै रहेको अवस्था छ। पालिकाबाट प्राप्त रेकर्ड अनुसार आ.व. २०७६/२०७७ मा यो शिर्षकमा कुनै रकम संकलन भएको थिएन तथा आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. २७५०० र आ.व. २०७८/२०७९ मा रु. ५००० राजश्व संकलन भएको छ भने चालु आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. १००००० को अनुमान गरिएको छ।

आयको संभावना: यो पनि गाउँपालिकाको नियमित स्रोत हो, तर यसमा आयको अनुमान गर्न कठिन हुन्छ।

ट. वन पैदावारको बिक्रि (सामुदायिक वन) बाट प्राप्त रकम:

स्थानीय सरकार संचाल ऐनको दफा ६२ (ख) मा व्यवस्था भए अनुसार सामुदायिक वनका उपभोक्ताले आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना स्थानीय तहबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १० प्रतिशत स्थानीय तहको संचित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ।

वर्तमान अवस्था: हालसम्म यस पालिकामा यो शिर्षकबाट कुनै पनि आय भएको छैन र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह हाल सम्म गाउँपालिकाको करको दायरामा आउन सकेको अवस्था छैन।

आय संभावना: पालिका भरीका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहसँग संवाद गरी कार्य योजना स्वीकृत गर्ने बखत तिनीहरूको आयबाट १० प्रतिशत संचित कोषमा दाखिला गर्नु पर्ने गरी गाउँपालिकाले प्रावधान तयार गरेमा यो क्षेत्रबाट पनि आय संभावना देखिन्छ। राजश्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशालामा गरिएको उक

अनुमान अनुसार करिव ७५ उपभोक्ता सामुदायिक वनको उपभोग गरिरहेका हुदा यिनिहरुलाई करको दायरामा ल्याउन सके पनि आयमा वृद्धि गर्न सकिने अवस्था रहन्छ ।

सुधारको क्षेत्र: यो क्षेत्रलाई करको दायरामा ल्याउन गाउँपालिकाबाट निम्न कार्यहरु गरिनु उपयुक्त हुन्छ,

- ७५ वटै सा.वन उपभोक्ता समूहको आयको लगत संकलन गर्ने
- स्थानीय सरकार संचाल ऐन को दफा ६२ (ख) र वन ऐन २०७६ बिच सा.वनको आयको १० प्रतिशत स्थानीय तहले लिन पाउने विषय सरोकारवालाहरुसँगको संवादबाट निस्क्यौल गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा सा.व.को विक्रिबाट आम्दानी गर्ने विषय समावेस गर्ने

ठ. पर्यटन शुल्क:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन को दफा ६२ (१) मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा संचालनमा रहेका विविध मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलहरुका लागि पर्यटन शुल्क लिन पाउने व्यवस्था छ ।

वर्तमान अवस्था: गाउँपालिकाको राजश्वमा यो विषयले हालसम्म प्रवेश नपाएको अवस्था छ ।

शुल्क संभावना: कार्य योजनामा भनिए अनुसार शिवगुफा दार्शनिक केन्द्र, जनयुद्ध स्मृति संग्रहालय र जयबाबा मन्दिर जस्ता स्थानमा आउने पर्यटकहरुसँग पर्यटन शुल्क लिने व्यवस्था गरेर यो क्षेत्रलाई राजश्वको दायरामा ल्याउन सक्ने संभावना छ ।

परिच्छेद ४ गाउँपालिकाको आय संकलनको संस्थागत क्षमता र वर्तमान अवस्था:

४.१ गाउँपालिकाको राजश्व परिचालन सम्बन्धि नीति

त्रिवेणी गाउँपालिकाको आ.व. २०७९/२०८० का लागि आन्तरिक राजश्व परिचालनका लागि निम्न अनुसारका नीतिहरू लिएको छ ।

- कर प्रशासनलाई चुस्त, छरितो र लगत प्रभावकारी बनाउने
- सरलकृत कर प्रणालीको विकास गरी आन्तरिक स्रोतको परिचालनमा जोड दिने
- राजश्वका स्रोतहरूको पहिचान गरी राजश्व संकलन प्रणालीलाई थप सुधार गर्ने
- नागरिकले तिरेको करको सदुपयोग सुनिश्चित गर्ने

यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाले आन्तरिक राजश्व सुधारका लागि निम्न कुरामा सुधार गर्ने अठोट गरेको छ,

- सम्पत्ती कर र घरबाल करको दायरामा नआएका लाई दायरामा ल्याउने
- दर्ता तथा अनुमतिबिनाका व्यवसाय शुन्य बनाउने गरी सबै व्यवसायलाई दर्ता गर्न दर्ता अभियान संचालन गर्ने
- साना सवारी साधनको कर दायरा बढाउने
- सामुदायिक वन भित्रको पैदावार विक्रीलाई पालिकाको राजश्व दायरामा ल्याउने
- स्लेट, ढुङ्गा, गिट, वालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको बिच सीमा निर्धारण गर्ने
- राजश्व प्रशासनमा सुधार गरी जनताले अनुभूति गर्ने गरी सुशासन युक्त बनाउने
- गाउँपालिकाले उपयोग गर्न नसकी रहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने गरी राजश्वको दायरामा ल्याउने ।

४.२ राजश्व आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.२.१ गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासन

यस गाउँपालिकामा राजश्व परामर्श समितिको व्यवस्था छ र राजश्व शाखाको अलग्गै व्यवस्था भएको अवस्था छ । गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासनलाई सुधार गर्नु पर्ने विषय आवश्यक परेको छ । राजश्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउने, यातायातको साधनको व्यवस्था, पटक पटक क्षमता विकास, कर शिक्षालाई जनस्तर सम्म लैजाने, अनुगमनको व्यवस्था गर्ने तथा सरोकारवालहरूसँग अन्तरकृया गर्ने जस्ता कार्यहरू गर्नु पर्नेछ । त्यसैगरी, कर प्रशासनलाई बढि प्रभावकारी बनाउने हरेक क्षेत्रका करदाताको लगत लिने र अद्यावधिक गर्ने र कर प्रशासनमा वडास्तर सम्मै काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रतिवेदन लेखन तथा करदाता मैत्री व्यवहारबारे क्षमता विकास गर्ने जस्ता विषयमा सुधार गर्नु पर्ने हुन्छ ।

तालिका: १८ राजश्व परिचालनको संस्थागत विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
क) सँगठनात्मक व्यवस्था		
राजश्व शाखाको व्यवस्था सँगठन संरचनामा छु छैन ?	छ	
राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	पाचौं १	
राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छु की छैन ?	छ	
कर्मचारीहरूलाई उनीहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छु छैन ?	छ	
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छु ?	पर्याप्त छ	
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छु ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	राम्रो छ	
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छु ?	सामान्य तालिम दिईएको छ	व्यवहार परिवर्तन बारे तालिम आवश्यक
राजस्व परिचालनका लागि वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छु ?	प्रष्ट दिईएको छ	व्यवसाय दर्ता र प्रतिवेदन सम्बन्धि तालिम संचालन गर्नु पर्ने
ख) राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरूको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छु ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू – सम्पत्ती, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, वहाल आदि	करदाताको लिष्ट छ	तर अझै अद्यावधिक गर्नु पर्ने
गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तीहरूको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छु ?	घर जग्गा तथा सवारी साधन उपयोगमा छन् ।	
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ती वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रूपमा भएको छु ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छु छैन ?	छ	
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छु ?	करमा उपयोग हुने रसिदहरूको नियन्त्रण ले चुहावटको संभावना छैन । साथै अनलाईन पनि हुँदा चुहावटको संभावना छैन ।	सरोकारवालासँग समन्वय र समय समय मा अनुगमन
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छु ?	जरिवानाको व्यवस्था छ ।	

समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?	छैन । तोकिएको तिर्नु पर्ने हुन्छ	थप सूचनाको संचार गर्नुपर्ने
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?	वेभ साईट, होर्डिङ्ग बोर्ड र रेडियो मार्फत जानकारी गराउने व्यवस्था प्रभावकारी छ ।	कर शिक्षालाई निरन्तरता, सरोकारवाला अन्तरक्रिया, समय समयमा व्यवसाय दर्ता शिविर संचालन गर्नुपर्ने
गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	आजसम्म परेको छैन परेमा व्यवस्था हुन्छ	
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगमनको व्यवस्था के छ ?	बडा तथा प्रशासनबाट राजश्वको कार्य हुने गरेको नियमित अनुगमन हुने गरेको छ र प्रणालीले पनि अनुगमन हुनेगरेको	
सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	खासै छैन	
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग बोर्ड, वेब साईट आदि)	वेभसाईट र होर्डिङ्ग बोर्डको व्यवस्था छ ।	अब गर्नु पर्ने
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?	हुँन्छ	
राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)	नियमित बैठक बस्ने गर्दछ	यसलाई अझ प्रभावकारी बनाउन प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने
राजश्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	सकारात्मक नै छ ।	
राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो छ	
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	राम्रो छ	
गाउँपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ, छैन?	वार्षिक, अर्धवार्षिक तथा त्रैमासिक रूपमा हुने गरेको छ	
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ, छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संबोधन भएका छन् ?	आ.ले.प हुने र बेरुजु नियमानुसार संबोधन हुने गरेको छ ।	

श्रोत: २०७९ चैत्र १९ र २० को पालिकास्तरमा र केहि करदाताहरूसँग भएको कुराकानीमा आधारित

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

तालिका: १९ राजश्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	छ	भएको	भएको
	सम्पत्ती कर	छ	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	भएको	भएको
	घर जग्गा बहाल कर	न्यून छ	भएको	भएको
	व्यवसाय कर	छ	भएको	भएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	जडिबुटीको छ	भएको	भएको
	विज्ञापन कर	छ	नभएको	नभएको
	मनोरञ्जन कर	छ	नभएको	नभएको
ख.	अन्य गैर कर राजश्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि	छ	नभएको	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि	छ	नभएको	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि बापतको आय	छ	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	छ	भएको	भएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	छ	भएको	भएको
	बहाल विटौरी शुल्क	छ	भएको	भएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	छैन	नभएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छैन	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	छैन	नभएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला,	छैन	नभएको	नभएको

	शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)	छ	भएको	भएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	छ	भएको	भएको

श्रोत: त्रिवेणी गा.पा.

४.४ राजश्व परिचालनका सवालहरु

नेपालको संविधान तथा कानूनले प्रदान गरेको आर्थिक अधिकार उपयोग गर्न पालिकाहरुले राजश्वको उपयोगिता र यसको संबेदनशिलतालाई महत्व दिई योजनावद्ध प्रयास गर्न जरुरी छ । राजस्व परिचालनमा देखिएका समस्याहरुलाई तल उल्लेख गरिएको छ ।

४.४.१ संभावनाको क्षेत्रबाट पनि कर संकलन हुँन नसक्नु: यस पालिकामा करको संभावना भएका क्षेत्रबाट राजश्व संकलन गर्नलाई पनि केहि नीतिगत र केहिमात्रामा दक्ष कर प्रशासनको अभाव, करको दायरा तथा दरमा अलमल, करको क्षेत्र विस्तार तथा अनुगमनको अभाव जस्ता सवालहरु देखिएका छन् ।

४.४.२ कर नीतिको कार्यान्वयन: गाउँपालिकाले लिएको कर नीति लाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि रणनीतिक कदम चाल्न अझै नसक्दा कतिपय करदाता करको दायरामा आउनु सकेका छैनन् । जस्तै, घरबाहाल कर पाउने कतिपय घर धनी करको दायराबाट मुक्त छन् भने दर्ता नगरी व्यवसाय गर्नेहरु पनि दायराबाट मुक्त छन् ।

४.४.३ कर तिर्ने संस्कारको विकासको मुद्दा: त्यसैगरी, जनतामा कर तिर्ने संस्कारको विकास भैनसकेको अवस्था एकातिर छ भने यो संस्कारको विकास गर्न सामान्य कर शिक्षाको व्यवस्था नगरिएको अवस्था छ ।

४.४.४ करदाताको लगत तथा अनुगमन: नियमित कर संकलन हुनु पर्ने सम्पत्ती तथा व्यवसाय कर, जो गाउँपालिकाको प्रमुख आय स्रोतका रूपमा रहेका छन्, त्यस्तालाई पनि करको दायरामा समेट्न नसकेको अवस्था छ र दायरा विस्तार गर्न लगत संकलन तथा करदाताको अभिलेख अद्यावधिक गर्नु पर्ने कार्यहरु पनि हुन सकेको छैन ।

४.४.५ कानुनी दुविधा: कतिपय कानूनहरुको तालमेल नमिल्दा पनि करको दायरा विस्तार गर्न नसकिएको अवस्था छ, जस्तै, स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ६२ (ख) ले सामुदायिक वनको विक्रिको आयबाट स्थानीय तहले १० प्रतिशत राजश्व पाउने कुरा उल्लेख छ भने वन ऐन २०७६ ले सो किटान गरेको छैन । यस्ता दुविधालाई सरोकारवालाहरूसँग बसेर समझदारी बनाइ निस्क्यौल गर्न अति जरुरी छ ।

४.४.६ अभिलेख व्यवस्थापन तथा स्रोतका प्राथमिकिकरण: करदाताको अभिलेख अद्यावधिक गर्नु कर प्रशासनको प्रमुख कार्य हो । तर सम्पत्ती कर, बाहाल कर, व्यवसायकर जस्ता करको दायरा व्यापक भएको क्षेत्रका करदाताको लगत संकलन र विवरण अद्यावधिक नहुँदा अबका दिनमा केकति राजश्व कुन क्षेत्रबाट उठ्न सक्छ भन्ने कुरा अनुमान गर्न असजिलो भएको अवस्था छ । यस कारण संभावित स्रोतको प्राथमिकिकरण गरेर राजश्व संकलनलाई तिव्रता दिन असहज बनेको छ ।

४.४.७ पारदर्शिता र जवाफदेहिता: पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुशासनको मूल कडि हो । राजश्व प्रशासनलाई पारदर्शी र जवाफदेही बनाउँन गाउँपालिकाले आफ्नो आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा विभिन्न संचार माध्यमबाट प्रकाशित गरी सार्वजनिक गर्नाले पालिका प्रति जनविश्वास बढ्न जान्छ ।

परिच्छेद ५ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना

५.१ स्थानीय राजश्व सुधार तथा परिचालनको परिकल्पना

परिकल्पना

त्रिवेणी गाउँपालिकाको हालको कुल आयमा आन्तरिक राजश्वको प्रतिशत वृद्धि गरी आन्तरिक स्रोतको संकलन दरमा वृद्धि गर्ने

आ.व. २०७८/७९ को यथार्थ दर १.६४ प्रतिशत बाट ३.१० प्रतिशतमा पुऱ्याउँने

करको दायरामा वृद्धि गर्ने

पालिकाको आर्थिक स्थायित्व, दिगोपना र अत्यावश्यक कार्यका लागि आर्थिक स्रोत माथीको परनिर्भरता न्युनिकरण हुँने ।

पालिकाको बजेटको आकार वृद्धि गर्ने

पालिकामा हुने खर्च अनुसार आय वृद्धिमा बढोत्तरी हुने

जनताको विकासको माग अभ्क बढि संबोधन गर्ने

पालिकाका जनताको आर्थिक समृद्धि ल्याउँन र पालिकाको सोच पुरा गर्न सकिने ।

५.२ स्थानीय तहहरुले राजश्व सुधार र परिचालनका सैद्धान्तिक मान्यताहरु

स्थानीय सरकारहरु जनताका घरदैलोका सरकार हुन् । तिनीहरु देशको भूगोल र जनताका नजिक छन् । संघीयता बलियो बनाउँन स्थानीय सरकार बलियो हुँनु जरुरी छ । स्थानीय सरकार बलियो हुँन जनतालाई सोझै फाईदा पुग्ने काम गर्नु जरुरी छ । जनतालाई प्रत्यक्ष फाईदा पुऱ्याउन केहि निश्चित सोचहरुको विकास हुँन जरुरी छ, र सोच पुरा गर्न काम गर्नु पर्ने र काम गर्न पैसा चाहिने भएको हुँदा सँधैको परनिर्भरतालाई कमशः घटाउँदै आन्तरिक स्रोत माथिको निर्भरता बढाउँदै जानु जरुरी भएको छ ।

जनताको घरदैलोको सरकारका रुपमा जनताका माग तथा आवश्यकता संबोधन गर्नु स्थानीय सरकारको दायित्व भित्र पर्दछ । संविधानको अनुसूचि ८ अन्तरगत एकल तथा अनुसूचि ९ अन्तरगत संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचका साभा अधिकारले समग्रमा जनताको चौतर्फी विकाससँग जोडिएका स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि तथा पशुपंछी, खानेपानी तथा सरसफाई, फोहरमैला व्यवस्थापन, विपद् व्यवस्थापन, आयआर्जनका अवसर सिर्जना, रोजगारीका अवसर सिर्जना, यातायात लगायत अन्य आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधारको विकास जस्ता जन सरोकारका विषयमा काम गर्न संविधानले कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गरेको अवस्था एकातिर छ, भने स्थानीय प्रतिनिधिले स्थानीयसँग गरेका बाचाहरु पुरा गर्नुपर्ने अवस्था अर्कातर्फ छ । तसर्थ, विकास व्यवस्थापन

लाई जनताले महशुस गर्ने गरी जाँहा आवश्यक प्यो त्यँहि लगानी गर्ने स्वायत्तता सुनिश्चित गर्न स्व-आर्जनबाट मात्र संभव हुन्छ ।

स्थानीय सरकारहरूले जनताका माग तथा आवश्यकता अनुसारका सेवा सुविधा प्रवाह गर्न आफ्नै नियन्त्रणको स्रोत साधनले मात्र संभव हुन्छ । तसर्थ, स्थानीय चासो संबोधन गर्न स्थानीय स्रोत परिचालन बिना संभव छैन । यसैले स्थानीय राजश्व परचालनले स्थानीय सरकारहरूलाई जनता प्रति उत्तरदायी पनि बनाउँदै लैजाने र स्थानीय विकासको गतिमा दिगोपना पनि आउने संभावना रहन्छ । त्यसकारण कर तिर्ने संस्कारको विकास, कर तथा गैरकर प्रशासनमा सुधार, कर तथा गैरकर सुशासनमा सुधार र कर तिर्ने सेवामा सुधारको आवश्यक छ ।

माथि भनिए भैं स्थानीय तह संचालनमा आन्तरिक राजश्व संकलन अतिनै आवश्यक विषय हो तर योसँग सेवा प्रवाह जोडिएको हुन्छ । अर्थात्, राजश्व संकलन र सेवा प्रवाह अन्तर सम्बन्धित विषय हुँन् र यीनको सँग सँगै कार्यान्वयन हुनु जरुरी छ ।

एक जिम्मेवार सरकारको रूपमा स्थानीय सरकारले जन सरोकारका विषयमा लगानी गर्न पनि राजश्व सुधार अपरिहार्य छ । तर राजश्व संकलन तथा परिचालनमा सुधारका केहि निश्चित सिद्धान्तहरूलाई अवलम्बन गर्न पनि उत्तिकै जरुरी छ । अतः यस पालिकाको राजश्व सुधार र परिचालन कार्य विशेष गरी निम्न सैद्धान्तिक मान्यताहरूमा आधारित हुनेछ,

१. स्थिरताको मान्यता: माथि लेखिए अनुसार स्थानीय तहलाई आफ्ना विकासका गतिविधिहरू निरन्तर परिचालन गर्न आफ्नै स्रोतको बजेट हुनु अनिवार्य हुँन जान्छ । यसका लागि ऐन, नियम र संविधानले दिएको दायरा भित्र आय परिचालन गर्नु पनि उत्तिकै जरुरी हुन्छ भने जनताको कर तिर्ने क्षमता अनुरूप पालिकाको विकास तथा सेवा प्रवाहले जन चाहनालाई आकर्षित गरेको हुनुपर्दछ ।

पालिकाको सेवा प्रवाह र सुशासनमा जनता सन्तुष्ट छन् भने आर्थिक समृद्धिकालागि गरिने विकासका गतिविधिबाट स्थानीय जनता सकारात्मक छन् भने कर तिर्न जनताले बोझको रूपमा महसुस गर्दैनन् । त्यस अवस्थामा कर तिर्ने संस्कारको विकास गर्न सकिन्छ । कर तथा गैर कर प्रशासन र सुशासनमा सुधार गरी कर सेवामा सुधार भएमा पालिकाको आन्तरिक आयमा स्थायित्व प्राप्त हुन्छ । आयको स्थिरताले पालिका आर्थिक रूपमा सवल तथा सक्षम भएपछि स्थानीय विकासको क्रम बिस्तार गर्न सहज हुन्छ ।

२. करदाताको क्षमतामा आधारित: राजश्व सुधार तथा परिचालनको अर्को मान्यता हो, करदाताको कर तिर्न सक्ने क्षमता । पालिकाका विकास गतिविधि र जनताको क्षमतामा अन्तर सम्बन्ध रहन्छ । तसर्थ, पालिकाको बजेट परिचालन जनताको आयआर्जन बढाउनेतर्फ केन्द्रित गरी जनताको आर्थिक हैसियत बढाउँदै कर तथा गैर करको दायरा र दर जनताको तिर्न सक्ने क्षमता अनुकूलन बनाउँदै राजश्वमा सुधार गर्ने मान्यतामा पालिका अडिग हुनुपर्दछ ।

३. करदाता मैत्री कर तथा गैर कर प्रशासनः कर तथा गैरकर प्रशासन तथा सुशासन र कर सेवालार्ई जनमैत्री हुनु पर्ने करको अको महत्वपूर्ण सिद्धान्तलाई अंगिकार गरिने छ ।

४.समानताको सिद्धान्त: कर तथा गैरकरका दरहरुमा कसैप्रति भेदभाव नगरी समानताको अवधारणा अनुसार कर प्रशासनलाई अगाडी बढाईनेछ ।

५. पारदर्शिता: पारदर्शिता सुशासनको एक महत्वपूर्ण पाटो हो । यो पालिकाले कर तथा गैर कर को दर तथा दायरा वृद्धि तथा कर संकलन र परिचालनलाई पूर्ण पारदर्शी बनाउँन कुनै कसरता बाँकी राख्ने छैन ।

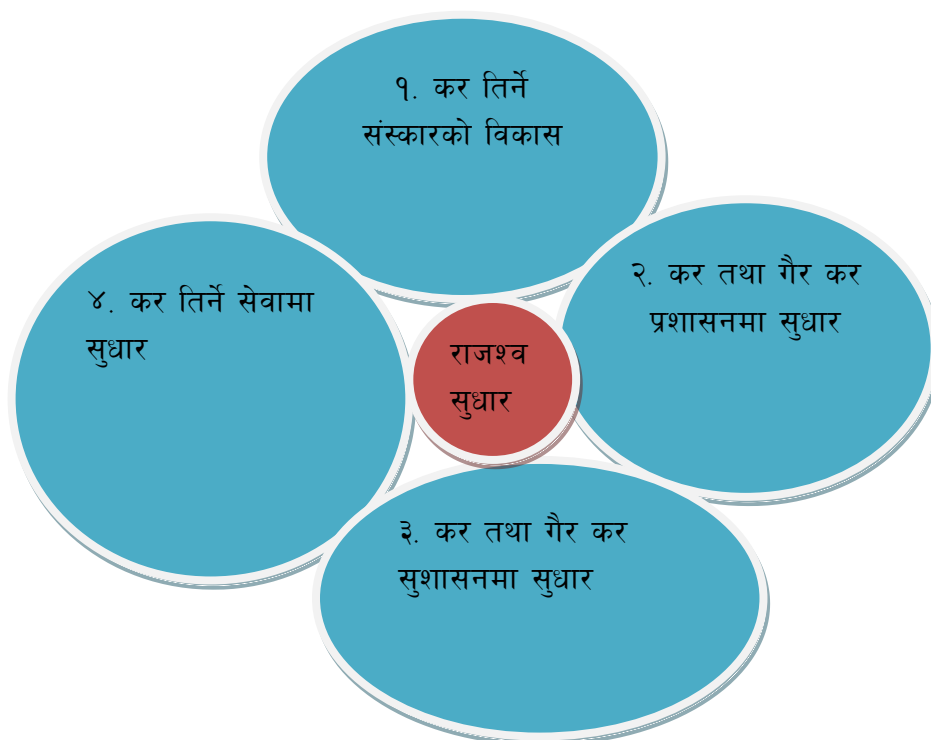
६. जवाफदेहिता: यो पालिका राजश्व संकलन र परिचालनमा संविधान, कानून र स्थानीय जनताप्रति पूर्ण जवाफदेहिता कायम राख्नेछ ।

७. विकासको आवश्यकता केन्द्रित: यो पालिका आन्तरिक राजश्व संकलन तथा परिचालनलाई एक प्रकृयाको रूपमा मात्र नलिई जनताको विकासको चासो संबोधन गर्ने तर्फ केन्द्रित हुनेछ । जनताको आय तथा रोजगारी बढाउँने गतिविधिलाई ध्यानमा राखि कर तिर्ने हैसियत बढाउँनेमा बढि केन्द्रित हुनेछ ।

८. सार्वजनिक उत्तरदायित्वको सिद्धान्त: स्थानीय तहहरु स्थानीय जनता प्रति उत्तरदायी हुने हुँदा राजश्व संकलन र परिचालन प्रति सार्वजनिक उत्तरदायित्वबाट विचलित हुनेछैन ।

५.३ मुख्य सुधारका पक्ष:

यस पालिकाको राजश्व सुधार र परिचालनबाट निम्न चार पक्षको सँग सँगै सुधार गरिने छ ।



५.४. आगामी तीन वर्षे राजश्व संकलन रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका: २० राजश्व सुधार सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. कर तिर्ने संस्कारको विकास गरिनेछ	<ul style="list-style-type: none"> ● सम्बन्धित क्षेत्रका करदाताहरुको लगत संकलन गर्ने ● संकलित लगत लाई नियमित रुपमा अद्यावधिक गर्ने ● कर दाताको नाम नामेसी समय समयमा प्रकाशित गर्ने ● करदाता तथा तिनका प्रतिनिधिहरूसँग नियमित अन्तरकृत्य तगर्ने ● करका दर निर्धारण गर्दा करदाता प्रतिनिधिहरूसँग समन्वय गर्ने ● नियमित रुपमा नयाँ करदातालाई करदाता शिक्षा प्रदान गर्ने ● नियमित र बढि कर तिर्ने करदातालाई वार्षिक रुपमा सार्वजनिक समारोहका बिचमा सम्मान गर्ने ● ज्यादै साना करदाताको मनोबल उच्च पार्न पनि साना करदाता मध्ये नियमित र समयमै कर तिर्ने करदातालाई उच्च सम्मान गर्ने
२. कर तथा गैरकर प्रशासनमा सुधार गरिने छ ।	<ul style="list-style-type: none"> ● राजश्व शाखालाई स्तरोन्नती गरी कम्तिमा ६ तहको अधिकृतको मातहत राख्ने व्यवस्था गर्ने ● साधन स्रोत र उपकरणले सुसज्जित बनाउने (खास गरी नियमित अनुगमनका लागि सवारी साधनको उपलब्धता) ● गाउँपालिका तथा वडा स्तरमा राजश्व संकलनमा संलग्न कर्मचारीहरुलाई नियमित रुपमा क्षमता विकास गर्ने
३. कर तथा गैरकर सुशासनमा सुधार ल्याईनेछ ।	<ul style="list-style-type: none"> ● कर तथा गैरकरका दायरा र दर वृद्धि गर्नु पर्दा सम्बन्धित क्षेत्रका करदाता प्रतिनिधिहरूसँग समन्वय गरी निर्णय लिने ● गाउँपालिकामा संकलन भएको कर कसरी उपयोग भएको छ सोको नियमित रुपमा गाउँपालिकाको वेभसाईट वा अन्य माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने । ● कर तिरेको भरपर्दो र कार्यालयबाट प्रमाणित भएको रसिद दिईने छ ।
४. कर तिर्ने सेवामा सुधार गरिनेछ ।	<ul style="list-style-type: none"> ● कर तिर्ने करदातालाई कर तिर्न आउँदा उचित आदरका साथ व्यवहार गर्ने ● छिटो सेवा प्रदान गरिनेछ । ● धेरैजस्तो कर संकलनलाई वडास्तरमा केन्द्रित गरिने छ । ● व्यपार कर, फोहरमैला संकलन कर तथा अन्य संभव भएसम्म धेरै प्रकारका करहरु घरदैलोबाटै संकलन गरिने छ ।
५. राजश्व सम्बन्धि नीति नियममा सुधार गरी आन्तरिक राजश्वको दायरा फराकिलो बनाईने छ	<ul style="list-style-type: none"> ● पालिकाबाट राजश्व बारे आवश्यक नीति नियम तथा ऐन बनाई वा भैरहेकालाई समय सापेक्ष सुधार गरी व्यवहारिक बनाउँदै लगिने छ । ● जनताको कर तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा करका दरहरु विश्लेषण गरी निर्धारण गरिनेछ । ● थप राजश्वका स्रोतहरुको अध्ययन गरी संभाव्यताका आधारमा करको दायरा बढाउँदै जाने ● सम्पत्ती मूल्यांकनलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा गरिने छ । ● करका स्रोतहरुको तथ्यांक अद्यावधिक गरिनेछ ।

५.५ राजश्व सुधार कार्ययोजना

५.५.१. कर राजश्व सुधार कार्ययोजना

तालिका: २१ कर राजश्व सुधार कार्ययोजना

कर राजश्वका शीर्षक	करको दर, दायरा तथा अन्य सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
१. भूमि कर (मालपोत)	१.१ भूमि कर संकलन गर्न घुम्ति शिविर संचालन गर्ने १.२ जग्गा बाँझो राख्नेलाई प्रचलित नियम अनुसार हर्जाना अशुल्ने	साउन देखी भाद्र सुम्म	वडा कार्यालयहरु
२ सम्पत्ती कर	२.१ सम्पत्ती कर लिदा सम्पत्तीको मूल्यांकनका आधारमा लिने नीति लाई कार्यपालिकाबाट अनुमोदन गर्ने	२०८० को जेठ भित्र	कार्यपालिका
	२.२ पालिकाको नीति बारे करदाता प्रतिनिधिहरूसँग छलफल गरी सहमत हुने ।	२०८० को असार भित्र	राजश्व शाखा
	२.३ घर जग्गा जस्ता सम्पत्तीको मूल्यांकन समिती गठन गरी मूल्यांकन परिपाटी बसाल्ने	२०८० को असार भित्र	.प्र.प्र. अ र राजश्व शाखा
	२.४ मूल्यांकन चित्त नबुझ्ने करदाताले उजुरी दिन पाउने र त्यस्तो उजुरी उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठित समितिबाट सुनुवाई हुने	२०८० को असार भित्र	उपाध्यक्ष
	२.५ सम्पत्ती कर नबुझाउने परिवारलाई विकास साभेदारीमा नसमेट्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।	२०८० को साउन देखी	कार्यपालिका
३. घरबहाल कर (धेरै घरधनीहरुले घर बहाल दिने गरेका तर व्यवसाय गर्ने र कार्यलयहरु बाहेक अन्य अनौपचारिक क्षेत्रकाले बहाल लिएको घरको बहाल कर उठ्न नसकेको अवस्था)	१. बहालवाला घरहरुको लगत तयार गर्ने ।	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	२. लगत संकलन गर्नु पूर्व सूचना संप्रेषण गर्ने ।	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	३. कर दातालाई स्व-घोषण गर्ने अवसर दिने ।	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	४. घर बहालको प्रचलित दर कायम गर्ने	एक वर्ष भित्र	कार्यपालिका, गाउँ सभा र राजश्व समन्वय समिति
	५. करको दायरामा नआएका ३०० भन्दा बढि घर धनीहरुलाई करको दायरामा आउने सूचना गर्ने	आ.व. २०७९/२०८०को शुरुमा	राजश्व शाखा
	६. मासिक बाहालको १० प्रतिशतले कर अशुली गर्ने	एक वर्ष भित्र	राजश्व शाखा
४ व्यवसाय कर (धेरै व्यवसायी करको दायरामा नआएको अवस्था)	१. व्यवसाय दर्तालाई अनिवार्य गरी व्यवसायीहरुलाई दर्ता तथा नविकरण प्रकृत्यामा आउने उत्प्रेरित गर्ने	निरन्तर	राजश्व शाखा, वडा कार्यालयहरु र कार्यपालिका

	२. व्यवसाय नविकरणलाई ताकेता गर्ने	निरन्तर	राजश्व शाखा, वडा कार्यालयहरु र कार्यपालिका
	३. आवश्यक परे अनुगमन गरी दर्ता भै नविकरण नगरेका तथा दर्तानै नभएकाको लगत संकलन गर्ने	निरन्तर	राजश्व शाखा, वडा कार्यालयहरु र कार्यपालिका
	४. संकलित लगतलाई अभिलेखिकरण गर्ने	निरन्तर	राजश्व शाखा, वडा कार्यालयहरु र कार्यपालिका
५. जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	१. कवाडि र जीवजन्तु करको संभावना भएको हुँदा आर्थिक ऐनमा यसको दर निर्धारण गन गरी करको दायरामा ल्याउने	चालु आ.व.को अन्तइ सम्म	कार्यपालिका
	२. दर निर्धारण पछि ठेक्का बन्दोबस्त गरी राजश्व संकलन गर्ने	आ.व. २०७९/८० को शुरुमा	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
६. विज्ञापन कर	१. बजारका विज्ञापन दाताहरूसँग अन्तरकृया गर्ने	आ.व. २०७९/८० को शुरु सम्ममा	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
	२. भैरहेका विज्ञापन व्यवसायलाई करको दायरामा ल्याउन	आ.व. २०७९/८० को शुरु सम्ममा	कार्यपालिका र राजश्व शाखा
	३. आईन्दा पूर्व स्वीकृति बेगर विज्ञापन बोर्डहरु राख्न नपाउने कानुनि व्यवस्था गर्ने	आ.व. २०७९/८० को शुरु सम्ममा	कार्यपालिका र राजश्व शाखा

५.१.२. गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना

तालिका: २२ गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना

गैर कर राजश्वका शिर्षक	करको दर, दायरा तथा अन्य सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु	समयावधी	जिम्मेवारी
१ ढंगा, वालुवा, गिट्टी	१.१ टेण्डर प्रकृया समयमै सम्पन्न गर्ने	असार मसान्त भित्र	कार्यपालिका, प्राविधिक शाखा
	१.२ दर रेट समयानुकूल गर्ने	जेष्ठ मसान्त भित्र	कार्यपालिका
	१.३ खानी क्षेत्रको नियमित प्रारंभिक वातावरण अध्ययन गर्ने	जेष्ठ मसान्त भित्र	प्राविधिक शाखा
	१.४ ठेक्का पट्टाको संभौता गर्ने	असार मसान्त भित्र	गाउँपालिका
	१.५ उत्खनन् क्षेत्र र निकाशी क्षेत्रको अनुगमन बढाउने ।	निरन्तर	निरन्तर
	१.६ राजश्व संकलन गर्ने		
२ सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रि	१. ७५ बटै सा.वन उपभोक्ता समूहको आयको लगत संकलन गर्ने	चालु आ.व. को अन्य सम्ममा	कार्यपालिका, कृषि र राजश्व शाखा
	२. स्थानीय सरकार संचाल ऐन को दफा ६२(ख) र वन ऐन २०७६ बिच सा.वनको आयको १० प्रतिशत स्थानीय तहले लिन पाउने विषय सरोकारवालाहरु सँगको संवादबाट निस्क्यौल गर्ने ।	चालु आ.व. को अन्य सम्ममा	कार्यपालिका, कृषि र राजश्व शाखा
	३. गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा सा.व.को विक्रिबाट आम्दानी गर्ने विषय समावेस गर्ने	चालु आ.व. को अन्य सम्ममा	कार्यपालिका, कृषि र राजश्व शाखा
३. फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	डम्पिङ्ग साईट निर्माण गर्ने	निरन्तर	गा.पा. र वडाहरु
	फोहर व्यवस्थापन शुल्क निर्धारण गर्ने	जेष्ठ मसान्त भित्र	गा.पा. र वडाहरु
	घर तथा पसल धनीहरुलाई फोहरमैलाको कर लाग्ने बारे जानकारी दिने	आगामी आ.व. को शुरुमा	राजश्व शाखा गाउँपालिका
	करको दायरामा आउने संवाद गर्ने	आगामी आ.व. को शुरुमा	राजश्व र गाउँपालिका
	गाउँपालिकाले तोकेको शुल्क तिरी फोहर व्यवस्थापन गर्ने	आगामी आ.व. को शुरुमा	राजश्व शाखा
४. पार्किङ्ग शुल्क	४.१ बसपार्क क्षेत्रका अव्यवस्थित संरचना हटाउने	जेष्ठ मसान्त भित्र	गा.पा. र वडाहरु
	४.२ पार्किङ्गको सिग्नल राख्ने	जेष्ठ मसान्त भित्र	गा.पा. र वडाहरु
	४.३ पार्किङ्ग शुल्क निर्धारण गर्ने	जेष्ठ मसान्त भित्र	गा.पा. र वडाहरु
	४.४ राश्व संकलन गर्ने	नियमित	राजश्व शाखा तथा वडाहरु

५. मूल्यांकन सेवा शुल्क	५.१ घर जग्गा मूल्यांकन पुस्तिका तयार गर्ने	जेष्ठ मसान्त भित्र	प्राविधिक शाखा
	५.२ नियमानुसार राजश्व संकलन गर्ने	नियमित	राजश्व शाखा
६. नक्सा पास दस्तुर	६.१ पुराना घरहरुको अभिलेखिकरणको दर निर्धारण गर्ने	असरा मसान्त भित्र	कार्यपालिका
	६.२ अभिलेखिकरण गर्ने	निरन्तर	प्राविधिक र राजश्व शाखा
	६.३ घर बनाउँदा नक्सा पास अनिवार्य गर्ने	निरन्तर	प्राविधिक र राजश्व शाखा
	६.४ नक्सा पास नगरेका घरहरुको अन्य सेवामा प्राथमिकता नदिने	निरन्तर	गाउँपालिका
७. बहाल विटौरी	७.१ ऐलानी, सार्वजनिक र वन क्षेत्रका जग्गा उपभोगको लगत संकलन गर्ने	असार मसान्त भित्र	वडा समिति
	७.२ आर्थिक ऐनमा क्षेत्रफलका आधारमा दर रेट निर्धारण गर्ने	जेष्ठ मसान्त भित्र	कार्यपालिका
	७.३ करको दायरामा नआउँनेका संरचना हटाउँने	जेष्ठ मसान्त भित्र	वडा समिति
९. दर्ता, अनुमति तथा नविकरण	९.१ संचालित व्यवसायहरुको लगत संकलन गर्ने	निरन्तर	गा.पा र वडा
	९.२ दर्ता तथा नविकरण नभएका सबैलाई दर्ता तथा नविकरणमा आउँन सूचना जारी गर्ने	निरन्तर	गा.पा र वडा
	९.३ व्यवसायहरुको अनुगमन गर्ने	निरन्तर	गा.पा र वडा

५.१.३. राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना

तालिका: २३ राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधार कार्ययोजना

राजश्व प्रशासन तथा सुशासन सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधी	जिम्मेवारी
१. आफ्नो परिवार र समुदायमा कर तिर्न अभिप्रेरित गर्ने	नियमित	कर्मचारी / प्रतिनिधि
२. मुष्कान सहितको करदाता सेवा प्रवाह गर्ने	नियमित	कर्मचारी / प्रतिनिधि
३. राजश्व परामर्श समितिको बैठक नियमित रूपमा बस्ने	महिनामा एक पटक	उपाध्यक्ष / राजश्व शाखा
४. करदाता शिक्षा संचालन गर्ने	प्रत्येक वडामा वर्षमा एक पटक	गा.पा. र वडा कार्यालयहरू
५. आगामी वर्षको राजश्व प्रक्षेपण (लक्ष्य) को कार्य आ.व. शुरु नहुदैं गर्ने	प्रत्येक आ.व.को पुष मसान्त सम्म	राजश्व परामर्श समिति
६. आ.व. भरिमा सबैभन्दा बढि कर तिर्ने करदातालाई सार्वजनिा रूपमा सम्मान गर्ने	प्रत्येक आ.व.को पुष मसान्त सम्म	राजश्व परामर्श समिति
७. बजार अनुगमन र राजश्व घुम्ति शिविर संचालन गर्ने	बषृको दुई पटक	गा.पा. र वडा कार्यालयहरू
८. उत्पादन योग्य जमिन बाँझो राख्नेलाई जरिवाना गर्ने	प्रत्येक वर्ष	गा.पा. र वडा कार्यालयहरू
९. हस्तलिखित कर प्रणलीको अन्त्य गदै करदाताले घरबाटै कर तिर्न पाउने प्रणलीको विकास गर्ने	आ.व. २०८०/०८१ देखि	गा.पा. र वडा कार्यालयहरू
१० पारदर्शिता र जवापदेहिताका लागि नियमित सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने	प्रत्येक चौमासिक	गा.पा. र वडा कार्यालयहरू
११. जनप्रतिनिधि र कर प्रशासनका कर्मचारीको क्षमता विकास गर्ने	प्रत्येक वर्ष १ पटक	गा.पा.
१२. प्रत्येक वर्ष राजश्व परामर्श समितिको अध्ययन प्रतिवेदन प्रकाशित गर्ने (करका दर, दायरा र कर उठ्ने संभावित क्षेत्रको पहिचान कर उठेको वा उठ्न नसकेको भए सो को कारण सहित)	प्रत्येक आ.व.को पुष मसान्त	राजश्व परामर्श समिति
१३. करदाता अभिलेख व्यवस्थित गर्ने	निरन्तर	वडा कार्यालय, गा.पा.

५.१.४. स्थानीय तहले उपयोग गर्न नसकी रहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्ने

तालिका: २४ राजश्वको उच्च संभावना भएका क्षेत्रहरु

राजश्वका उच्च संभावनाका क्षेत्रहरु	संभावित करदाता	समयावधी	जिम्मेवारी
१. घर बहालकरको दायरामा नआएका घरधनीको लगत संकलन र त्यस्ता घरधनी सँग छलफल गरी दायरामा ल्याउने	३००	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा
२. बहाल विटैरी: ऐलानी वा पर्ति जमिन उपयोग गर्नेको लगत संकलन गरी त्यस्तो उपयोक्ष कर्तासँग छलफल गरी करको दायरामा ल्याउने	१००	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा
३. सामुदायिक पैदावारको विक्रिबाट १० राजश्व उठाउन वन कार्यालय र सा.ब. उपभोक्त समूहसँग संबाद गरी करको दायरामा ल्याउने ।	७५ सामुदायिक वन	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा
४. पार्किङ्ग शुल्क उठाउने संभावनालाई लागु गर्ने	बार्षिक ३६५० साधन	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा
५. विज्ञापन करलाई दायरामा ल्याउने	करबि २५०	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा
६. मनोरन्जन कर: वार्षिक २० वटा जती मेलामा हुने मनोरन्जनबाट मनोरन्जन कर उठाउने	२० वटा मेला	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा
७ पर्यटन शुल्क: शिवगुफा दार्शनिक केन्द्र, जनयुद्ध स्मृति संग्रहालय र जयबाबा मन्दिर जस्ता स्थानमा आउने पर्यटकहरु सँग पर्यटन शुल्क निले	३ स्थान	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा
८. जमिन बाँझो राख्नेबाट जरिवाना लिने	करबि २०० परिवार	आ.व.२०८०/८१ को शुरुमा	वडा र राजश्व शाखा

परिच्छेद ६: अपेक्षित नतीजा

यो राजश्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन हुँदा गाउँपालिका लाई निम्नअनुसार राजश्व आयमा सुधार भएको हुने छ।

६.१ राजश्व वृद्धि:

यो योजना कार्यान्वयन भएपछि निम्न शिर्षकमा करदाता थप भै राजश्व वृद्धि हुनेछ।

तालिका: २५ नतीजा खाका

कर तथा गैर कर क्षेत्र	हालका करदाता	आ.व. २०७८/२०७९ मा संकलित राजश्व रु.	थप हुने करदाता	पहिले वर्ष थप हुने राजश्व रु.	दोस्रो वर्ष थप हुने राजश्व रु.	तेस्रो वर्ष थप हुने राजश्व रु.
एकीकृत सम्पत्ती कर		४७३३७		२५०००००	३५०००००	४९०००००
भूमिकर/मालपोत		१५०००००		२४८८०२८	२७३६८३१	३०१०५१४
घरवहाल कर		१३४२९३		११००००	१२१०००	१३३१००
वहाल विटौरी कर		०		२२००००	२४२०००	२६६२००
अन्य मनोरञ्जन कर		०		५२५००	५५१००	५७८००
अन्य कर (व्यवसायीले भुक्तानी गर्ने)		१२३००		१३५३०	१४८८३	१६३७१
कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोबारमा लाग्ने कर		४१२४०		८८००००	९६८०००	१०६४८००
अन्य कर		६५७३९५		११००००	१२१०००	१३३१००
सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय		०		२८६००००	३१४६०००	३४६०६००
अन्य शुल्क दस्तुर		०		०	०	०
पर्यटन शुल्क		०		०	१००००	११०००
कृषि उत्पादनको विक्रीबाट प्राप्त रकम		८७४२३५		११००००	१२१०००	१३३१००
विद्युत सेवा शुल्क		०		०	०	०
विक्री (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो)		०		०	५०००००	१००००००
अन्य सेवा शुल्क		३७०१०		४०७११	४४७८२	४९२६०
न्यायिक दस्तुर		२३००		२२००००	२४२०००	२६६२००

शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी		२६३००		११००००	१२१०००	१३३१००
परीक्षा शुल्क		०		२२००००	२४२०००	२६६२००
अन्य प्रशासनीक सेवा शुल्क		४४१२५		९९००००	१०८९०००	११९७९००
पार्किङ्ग शुल्क		०		०	१००००	११०००
नक्सापास दस्तुर		५४१०४९		१००००००	१५०००००	१५०००००
सिफारिश दस्तुर		९२१६४९		३३००००	३६३०००	३९९३००
व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		४२४०००		३३००००	३६३०००	३९९३००
नाता प्रमाणित दस्तुर		६८२००		११००००	१२१०००	१३३१००
अन्य दस्तुर		१८०३२३		८८००००	९६८०००	१०६४८००
व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर		०		५५००००	६०५०००	६६५५००
रेडियो एफएम सञ्चालन दस्तुर		०		०	०	०
विद्युत सम्बन्धी दस्तुर		०		०	०	०
अन्य क्षेत्रको आय		०		५५००००	६०५०००	६६५५००
न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत		५०००		११००००	१२१०००	१३३१००
प्रशासनीक दण्ड, जरिवाना र जफत		५०००		४४००००	४८४०००	५३२४००
धरौटी सदरस्याहा		०		०	०	०
प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क		०		०	०	०
अन्य राजश्व		१००५८३७.७६		०	०	०
व्यवसाय कर		११५०३५		१२६५३९	१३९१९२	१५३११२
जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर:		०		०	५०००	६०००
विज्ञापन कर		०		०	१२००००	२०००००
फोहरमैला व्यवस्थापन कर		०		०	१००००	११०००
बेरुजु		०		२२००००	२४२०००	२६६२००
अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान		०		०	०	०
वन पैदावार विक्रि(सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रि)		०		०	२०००००	३०००००
बैंक मौज्दात		०		०	०	०
जम्मा आन्तरिक राजश्व रु		६६४२६२८		१५५७१३०८	१९१३०७८९	२२५३९५५८

६.२ राजश्व प्रशासन तथा सुशासनमा सुधार:

यस गाउँपालिकाको पालिका स्तर देखी वडा स्तर सम्मको राजश्व प्रशासनको सुधारको आवश्यकता भएको हुँदा आवश्यकताको आधारमा प्रशासन र सुशासनमा निम्न अनुसार सुधार भएको हुनेछ,

- गाउँपालिकाको वर्तमान राजश्व प्रशासनको स्तरोन्नती हुनेछ । यसमा राजश्व शाखालाई कम्तिमा पनि अधिकृत छैठौ तहको शाखा प्रमुख तोकिने छ ।
- पालिका देखी वडा वडा सम्मका राजश्व संकलनमा खटिएका कर्मचारीको सममय समयमा आवश्यकताका आधारमा क्षमता विकास हुनेछ ।
- राजश्वको दायरा वृद्धि गर्न करदाताहरुको पहिचान, लगत संकलन र अभिलेख व्यवस्थापन भै करदाताको संख्या वृद्धि भएको हुने छ ।
- करका दर र दायराको निर्धारण गर्दा करदाता प्रतिनिधीहरूसँग प्रशस्त संवाद र समन्वय गरिने छ ।
- करको आय व्यय विवरण नियमित सार्वजनिक भएको हुने छ ।
- आन्तरिक आयको उपयोगबारे पनि नियमित सूचना प्रवाह हुने छ ।

परिच्छेद ७: आगामी तीन वर्षको राजश्व प्रक्षेपण

७.१ राजश्व प्रक्षेपणको आधारहरू

७.१.१ एकिकृत सम्पत्ती कर वृद्धि:

त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र ४९९५ घरपरिवार छन् भने ज्यादै कम मात्रामा घरपरिवार एकिकृत सम्पत्ती करको दायरामा आएका हुँदा करिव जम्माजम्मा ४९५६ घरपरिवार क्रमशः करको दायरामा आउने संभावनाका आधारमा सम्पत्ती करको प्रक्षेपण वृद्धि गरिएको छ ।

७.१.२ भूमि कर (मालपोत)

आ.व. २०७६/२०७७ मा रु.१४६२०७० आ.व. २०७७/२०७८ मा रु.२२६९८४४ तथा आ.व. २०७८/२०७९ मा रु.१५,००,००० संकलन भै आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु ८००,००० मात्र अनुमान गरिएको अवस्था छ ।

त्रिवेणी गाउँपालिकाको जमिनको उपयोग हेर्दा कूल क्षेत्रफल २०५.३९ वर्ग किलोमिटर बस्ती वा आवादीले ७.३३५ वर्ग किलोमिटर चर्चेको छ र खेतीयोग्य जमिन ६२.८९५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यसरी हेर्दा कूल मालपोत योग्य जमिन ७०.२३ वर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

आ.व. २०७६/२०७७ मा रु. १४६२०७० मालपोत उठेको भए पनि पछिल्लो वर्षहरूमा घटेको अवस्था छ । सामान्यतया जग्गा धनीहरू नियमित रुपाम मालपोत नतिर्ने हुँदा यस्तो अवस्था आएको हुन सक्छ । तर पनि विलम्ब शुल्क लिने व्यवस्था गरेमा मालपोतबाट उठ्ने राजश्व घट्नुपर्ने अवस्था देखिदैन ।

गाउँपालिकाले भू-उपयोग नीति तयार गर्नु पर्ने, सो अनुसार बाटो तथा बजारको सुविधाका आधारमा जग्गाको वर्गीकरण गरी सम्पत्ती कर लगाउन छुट्याएको जमिन बाहेक खेतीयोग्य जमिन लाई सिंचाई सुविधा, बाटोको सुविधा, उत्पादन र उत्पादकत्वका आधारमा प्रगतिशिल मालपोत दर निर्धारण गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने र विलम्ब शुल्क लिने गरेमा वर्तमानको राजश्व बढाउन सकिने संभावना छ । यसका अतिरिक्त भूमि कर संकलन गर्न घुम्ति शिविर संचालन गर्ने तथा जग्गा बाँझो राखेलाई प्रचलित नियम अनुसार हर्जाना अशुल्क जस्ता कानुनी व्यवस्था गर्दा भूमिकर अभै बढि संकलन हुन सक्ने देखिन्छ ।

७.१.३ घरजग्गा बहाल करमा वृद्धि:

घर बाहालकरका करदाताको एकित संख्या गाउँपालिकासँग नभएको र पालिकाबाट जानकारी पाए अनुसार हालसम्म केवल संस्थागत रुपमा भाडामा दिईएका तथा व्यवसाय दर्ता र नविकरणका लागि मात्र नभै नभएको अवस्थामा मात्र घरबाहाल कर तिर्ने गरेको तर अनौपचारिक क्षेत्रका लागि भाडा दिने घर धनीहरूले बाहाल कर तिर्ने नगरेको हुँदा अभै केहि धनीहरू करको दायरामा नआएका हुँदा तिनिहरूलाई क्रमशः दायरामा ल्याउँदा बाहाल कर तिर्ने करदाताको संख्या बढ्न सक्ने अनुमानका साथ यो क्षेत्रको आय बढ्ने आँकलन गरिएको छ ।

७.१.४ व्यवसाय कर वृद्धिको आधार:

व्यवसाय कर पालिकाको अर्को प्रमुख आय स्रोत हो । तर पालिका सँग एकिन तथ्यांक नभएको र चालु वर्षको लागि कति पनि रकम अनुमान नगरेको हुँदा बजारको परिदृश्य भन्दा फरक प्रकारको अनुमान भएको पाईयो ।

यस क्षेत्रबाट आ.व. २०७७/२०७८ मा रु. ३५३६६९ तथा आ.व.२०७८/२०७९ मा रु. ११५०३५ संकलन भएको तर आ.व. २०७९/२०८० का लागि कुनै अनुमान नगरिएको अवस्था छ । तर गाउँपालिकासँग उच्चम व्यवसायको एकिन तथ्यांक नभएको तर गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार यस गाउँपालिकामा विभिन्न स्तरका ११९ वटा उच्चम तथा व्यापार व्यवसायहरु संचालनमा रहेका तथ्यांक छ र बिना दर्ता तथा बिना ईजाजत थुप्रै व्यवसाय गाउँक्षेत्रमा संचालनमा रहेको अनुमान छ । तसर्थ, दर्ता अभियान संचालन गरी वा दर्ता नभएकाको लगत संकलन गरी दर्ता तथा नविकरणलाई तिब्रता दिँदा यस क्षेत्रको राजश्व उल्लेख्य रूपमा वृद्धि हुने देखिन्छ ।

७.१.४ जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर वृद्धिको आधार:

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा खासै जडिबुटी उत्पादन तथा व्यवसायिकरण नभएतापनि बजार क्षेत्रमा विभिन्न कवाडि वस्तुहरुको उत्पादन तथा व्यवसायिकरण हुने गरेको छ र मरेका वा मारेका वा जिउँदा पशुपछिका हाड, सिँग, प्वाँख, छाला संकलन गरी व्यवसायिक कारोवार गर्नेबाट कर उठाउन सक्ने संभावना रहेको छ ।

राजश्व सुधार कार्य योजना तयारी कार्यशालाले यो क्षेत्रको सुधारका लागि तयार भएको कार्य योजना अनुसार कवाडि र जीवजन्तु करको लागि आर्थिक ऐनमा यसको दर निर्धारण गन गरी करको दायरामा ल्याउने तथा दर निर्धारणपछि ठेक्का बन्दोबस्त गरी राजश्व संकलन गर्ने व्यवस्था गरेमा सानै रकम भए पनि संकलन हुने संभावना छ ।

७.१.६ विज्ञापन करको वृद्धिको आधार:

विज्ञापन कर पनि कानुनले तोकेको गाउँपालिकाको अर्का महत्वपूर्ण कर राजश्वको क्षेत्र हो । त्रिवेणी भित्रका साना तिना बजारहरुमा करिब २५० जति होर्डिङ्गबोर्ड राखेर विज्ञापन भएको अवस्था भएतापनि विगत २ आर्थिक वर्षमा विज्ञापन बापत यस गाउँपालिकामा कुनै आय भएको छैन र चालु आ.व. का लागि कुनै अनुमान गरिएको छैन ।

यस गाउँपालिकामा बजार क्षेत्र रहेको र भैरहेका करिब २५० विज्ञापनहरुलाई नियमन मात्र गर्दा पनि केहि मात्रामा राजश्व उठ्ने संभावना छ ।

७.१.७ सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रिबाट राजश्व वृद्धिको आधार:

हालसम्म यस पालिकामा यो शिर्षकबाट कुनै पनि आय भएको छैन र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह हाल सम्म गाउँपालिकाको करको दायरामा आउन सकेको अवस्था छैन । पालिका भरीका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहसँग संवाद गरी कार्य योजना स्वीकृत गर्ने बखत तिनीहरुको आयबाट १० प्रतिशत संचित कोषमा दाखिला गर्नु पर्ने गरी गाउँपालिकाले प्रावधान तयार गरेमा यो क्षेत्रबाट पनि आय संभावना देखिन्छ । राजश्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशालामा गरिएको उक्त अनुमान अनुसार करिब ७५ उपभोक्ताले सामुदायिक वनको

उपभोग गरिरहेका हुदा यिनिहरुलाई करको दायरामा ल्याउन सके पनि आयमा वृद्धि गर्न सकिने अवस्था रहन्छ ।

७.१.८ पर्यटन शुल्क राजश्वको दायरामा आउने आधार

गाउँपालिकाको राजश्वमा यो विषयले हालसम्म प्रवेश नपाएको अवस्था छ । कार्य योजनामा भनिए अनुसार शिवगुफा दार्शनिक केन्द्र, जनयुद्ध स्मृति संग्रहालय र जयबाबा मन्दिर जस्ता स्थानमा आउने पर्यटकहरुसँग पर्यटन शुल्क लिने व्यवस्था गरेर यो क्षेत्रलाई राजश्वको दायरामा ल्याउन सक्ने संभावना छ ।

७.१.९ बिक्रि (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो)

यो क्षेत्र हाल सम्म करको दायरामा नसमेटिएको भए तापनि राजश्व सुधार कार्य योजना तयारी कार्यशाला २०७९ चैत्र १९ ले सुधारहरुको योजना बनाएको आधारमा यो क्षेत्र पनि करको संभावना भित्र पर्नसक्ने देखिन्छ । खानी क्षेत्रको नियमित प्रारम्भिक वातावरण अध्ययन गर्ने, दर रेट समयानुकूल गर्ने, टेण्डर प्रकृया समयमै सम्पन्न गर्ने, ठेक्का पट्टाको संभौता गर्ने र उत्खनन् क्षेत्र र निकाशी क्षेत्रको अनुगमन बढाउने कार्य गरेमा यो क्षेत्रमा राजश्व संकलन गर्न सक्ने संभावना छ ।

७.१.१० फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क वृद्धिको आधार:

गाउँपालिकाले फोहरमैला व्यवस्थापनमा कार्य गरिरहेको तर राजश्व संकलनलाई दायरामा नल्याएको अवस्था छ । तर यो पनि राजश्वको महत्वपूर्ण क्षेत्र भएको हुँदा कार्ययोजना अनुसार यस क्षेत्रलाई पनि राजश्व प्रक्षेपणमा राखी योजनाको दोस्रो वर्ष देखी न्युनतम् रूपमा राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१.११ नक्सा पास दस्तुर वृद्धिको आधार:

पालिका भित्रका भवन निर्माणको नक्सा पास दस्तुर राजश्वको अर्को महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । पालिकाले आ.व. २०७६/२०७७ र आ.व. २०७७/२०७८ मा नक्सापास दस्तुर वापत कुनै राजश्व संकलन नगरेको र आ.व. २०७८/२०७९ मा रु ५४१०४९ राजश्व संकलन गरेको अवस्था छ र चालु आ.व. २०७९/२०८० का लागि रु. १,००,००० अनुमान गरेको अवस्था छ ।

यस गा.पा. क्षेत्रमा शहरीकरण बढ्दै गएको, पक्कि घरहरु निर्माणको गति बढ्दै गएको र बाटोसँग जोडिएका स्थहरुमा पनि बजारिकरण तिब्ररूपमा वृद्धि हुँदै गएको अवस्था छ । तर, अबै पनि स्थानीयमा घरको नक्सा पास गराउनु पर्ने भन्ने चेतना आई नसकेको अवस्था छ । तर जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन र नागरिकको सुरक्षाको कोणबाट भवन निर्माण संहिता तथा मापदण्ड तयार भै सकेको हुँदा त्यसलाई कार्यान्वयन गर्दै पहिलेनै निर्माण भैसकेकालाई पनि एक पटकका लागि लगतमा दर्ता गराउन न्युनतम दररेट निर्धारण गरी गाउँपालिकाबाट एउटा नीति तयार गरी कार्यान्वयन गर्दा शुल्कको संभावना बढिनै देखिन्छ ।

७.२ तीन वर्षको आय तथा राजश्व प्रक्षेपण

आगामी तीन वर्षको पालिकाको समग्र आय र सो भित्र आन्तरिक राजश्वको वृद्धिको कुरा गर्दा आन्तरिक राजश्व वृद्धिलाई माथी ७.१ को आधारमा र अन्य राजश्व बाँडफाट तथा अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरणको

हकमा पालिकाले चालु आ.व. २०७९/२०८० को अनुमान समेत लाई आधारमानी तलको तालिका २८ अनुसार राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका: २६ राजश्व प्रक्षेपण

बजेट शिर्षक	संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			चालु आ.व. २०७९/८० को अनुमान रु	आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण		
		२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९		२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
संघबाट प्राप्त हुने तथा भएको								
अन्तरसरकारी अनुदान रु		०	०	०	०	०	०	०
क. संघीय सरकारबाट प्राप्त		२७८२८५०००	३३८९८९२४२	२९०७०७९८३	३६८८०००००	४०५६८००००	४४६२४८०००	४९०८७२८००
१३३११	समानिकरण अनुदान	९१७०००००	९५२०००००	१००८०००००	१०७४०००००	११८१४००००	१२९९५४०००	१४२९४९४००
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु	१६८२८५०००	२२६१०७२४२	१८०१३३३१९	१९६७०००००	२१६३७००००	२३८००७०००	२६१८०७७००
१३३१३	शसर्त अनुदान पूजिगत	०	०	२९५९६६९९	४३७०००००	४८०७००००	५२८७७०००	५८१६४७००
१३३१४	विषेश अनुदान चालु	५००००००	५५०००००	०	०	०	०	०
१३३१५	विषेश अनुदान पूजिगत	०	०	९७७४६६४	१५००००००	१६५०००००	१८१५००००	१९९६५०००
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	१३३०००००	१२१८१५००	०	०	०	०	०
१३३१७	समपुरक अनुदान पूजिगत	०	०	१३७८४९११	६००००००	६६०००००	७२६००००	७९८६०००
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	०	५००	०	०	०	०	०
ख. प्रदेश सरकार		३५३३९०००	३९४४४०००	२७५२०१२९	३५७७००००	३९३४७०००	४३२८१७००	४७६०९८७०
१३३११	समानिकरण अनुदान	४१३९०००	५०६८०००	४७१९०००	५७७००००	६३४७०००	६९८१७००	७६७९८७०
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु	८००००००	१४८५००००	८१७९३४५	८००००००	८८०००००	९६८००००	१०६४८०००
१३३१४	विषेश अनुदान चालु	८२०००००	६००००००	७८६५३२४	७००००००	७७०००००	८४७००००	९३१७०००
१३३१५	विषेश अनुदान पूजिगत	०	०	०	०	०	०	०

१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	१५००००००	१३५२६०००	०	०	०	०	०
१३३१७	समपुरक अनुदान पूजिगत	०	०	६७५६४६०	१५००००००	१६५०००००	१८१५००००	१९९६५०००
ग. राजश्व बाँडफाँट		५५२५७०७३	७७७८४८७५	७९५०६७४६	१०७१८८०००	१३६९०५०२७	१५०५९५५२९.२	१६५६५५०८२
११४५६	बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	०	०	७२७६३०५	८८३३०००	९७१६३००	१०६८७९३०	११७५६७२३
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	०	६८७७९९९८	५४९५९३२६	९८३५५०००	१०८१९०५००	११९००९५५०	१३०९१०५०५
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	५५२५७०७३	६८९७८२७	१७२७१११५	०	१८९९८२२७	२०८९८०४९	२२९८७८५४
१४१५३	बाँडफाँट भई वन रोयल्टी	०	१००८६	०	०	०	०	०
१४१५४	बाँडफाँड भई प्राप्त खानी तथा खनिज सम्बन्धी रोयल्टी	०	२१०४९६४	०	०	०	०	०
घ. आन्तरिक स्रोत								
राजश्वका शिर्षक	कर तथा गैर करका दायराहरु							
११३१३	एकीकृत सम्पत्ती कर	०	१११०१६०	४७३३७	२०००००	२५०००००	३५०००००	४९०००००
११३१४	भूमिकर/मालपोत	१४६२०७०	२२६१८४४	१५०००००	८०००००	२४८८०२८	२७३६८३१	३०१०५१४
११३२१	घरवहाल कर	८२०३७	११२६७४.७३	१३४२९३	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००
११३२२	वहाल विटौरी कर	०	३८६८०	०	२०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००
११४७९	अन्य मनोरञ्जन कर	०	०	०	५००००	५२५००	५५१००	५७८००
११६११	अन्य कर (व्यवसायीले भुक्तानी गर्ने)	२००९७७३	०	१२३००	०	१३५३०	१४८८३	१६३७१

११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोबारमा लागने कर	८३६७१	१२८८०	४१२४०	८०००००	८८००००	९६८०००	१०६४८००
११६९१	अन्य कर	०	३१६०२०१.३६	६५७३९५	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय	०	१११०१६०	०	२६०००००	२८६००००	३१४६०००	३४६०६००
१४१९०	अन्य शुल्क दस्तुर	०	७६००	०	०	०	०	०
१४१९१	पर्यटन शुल्क	०	०	०	०	०	१००००	११०००
१४२११	कृषि उत्पादनको विक्रिबाट प्राप्त रकम	०	१०५५७९५	८७४२३५	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००
१४२१८	विद्युत सेवा शुल्क	०	०	०	०	०	०	०
१४२१९	बिक्रि (हुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो)	०	०	०	०	०	५०००००	१००००००
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क	०	६७००६९	३७०१०	०	४०७११	४४७८२	४९२६०
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	२४००	२०७३४	२३००	२०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	०	०	२६३००	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००
१४२२४	परीक्षा शुल्क	०	१५४००	०	२०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००
१४२२९	अन्य प्रशासनीक सेवा शुल्क	०	१२६८३७	४४१२५	९०००००	९९००००	१०८९०००	११९७९००
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	०	०	०	०	०	१००००	११०००
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	०	०	५४१०४९	१०००००	१००००००	१५०००००	१५०००००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	५३०२१०	१२०८७६६	९२१६४९	३०००००	३३००००	३६३०००	३९९३००
१४२४४	व्यक्तिगत घटना	९४८००	१९८१५०	४२४०००	३०००००	३३००००	३६३०००	३९९३००

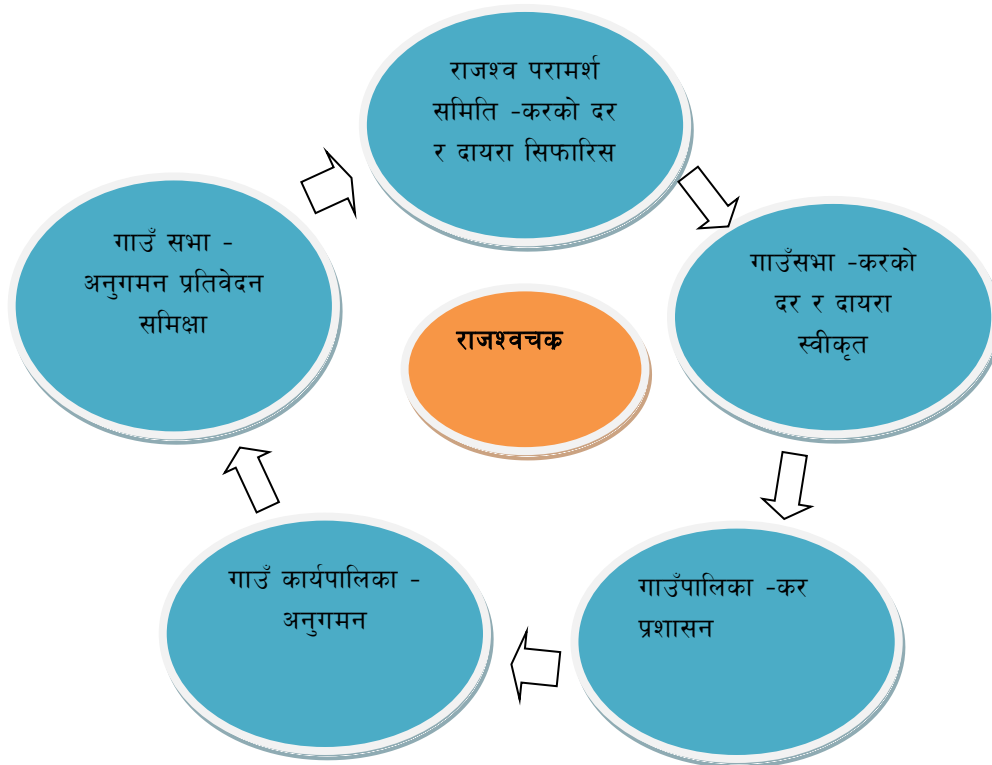
	दर्ता दस्तुर							
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	०	१४५००	६८२००	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००
१४२४९	अन्य दस्तुर	०	५४५८७	१८०३२३	८०००००	८८००००	९६८०००	१०६४८००
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२९६६७५	११५२८५	०	५०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००
१४२५४	रेडियो एफएम सञ्चालन दस्तुर	०	०	०	०	०	०	०
१४२६२	विद्युत सम्बन्धी दस्तुर	०	०	०	०	०	०	०
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय	१५०८५८	७६००	०	५०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	२७५००	५०००	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००
१४३१२	प्रशासनीक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	२७५००	५०००	४०००००	४४००००	४८४०००	५३२४००
१४३१३	धरोटी सदरस्याहा	०	०	०	०	०	०	०
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क	०	०	०	०	०	०	०
१४५२९	अन्य राजश्व	०	६५४६६९	१००५८३७.७६	०	०	०	०
१४६११	व्यवसाय कर	०	३५४६६९	११५०३५	०	१२६५३९	१३९१९२	१५३११२
११६२२	जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर:	०	०	०	०	०	५०००	६०००
	बिज्ञापन कर	०	०	०	०	०	१२००००	२०००००
	फोहरमैला व्यवस्थापन कर	०	०	०	०	०	१००००	११०००
१५१११	बेरुजु	०	०	०	२०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	२१४००००	०	०	०	०	०	०

	वन पैदावार विक्रि(सामुदायिक वन भित्रको वन पैदावार विक्रि)	०	०	०	०	०	२०००००	३०००००
३२१२२	बैंक मौज्दात	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा आन्तरिक राजश्व संकलन रु	६८५२४९४	१२३६६२६१.०९	६६४२६२८	९६५००००	१५५७१३०८	१९१३०७८९	२२५३९५५८
	कूल जम्मा राजश्व संकलन रु	३७५७३३५६७	४६८५८४३७८	४०४३७७४८६	५२१४०८०००	५९७५०३३३४	६५९२५६०१८	७२६६७७३१०

परिच्छेद दः अनुगमन तथा मूल्यांकन

यस राजश्व सुधार कार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि योजना तर्जुमाका बेला कार्यान्वयन गर्न प्रस्ताव गरिएका गतिविधिको कार्यान्वयनको अवस्था तथा प्रगति, त्यको प्रभाव तथा असर र जिम्मेवारीमा बसेकाहरुले गरेका प्रयासहरुको लेखाजोखा जति गरिन्छ, त्यतिनै योजना प्रभावकारी हुन्छ। तसर्थ, यसका लागि प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक छ। खास गरी यो योजना कार्यान्वयनमा गाउँपालिका भित्रको अनुगमन समिति लगायत प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति र कार्यपालिकाको भूमिका बढि महत्वपूर्ण रहन्छ।

विशेष गरी गाउँपालिकाको राजश्व नीति तथा योजना उचित रुपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजश्व अशुली लक्ष्य अनुरूप भए नभएको, राजश्व प्रशासन तथा सुशासनको गति, आई परेका समस्या तथा समाधानका उपायहरुको खोजी गर्न पनि अनुगमन उपयोगी हुन्छ। त्यसै गरी राजश्व सुधारको अवस्था, यसको पारदर्शिता, समयमै उठेको राजश्व पालिका कोषमा जम्मा भए नभएको जस्ता कुराहरु एकिन गर्न नियमित समीक्षा गरी उपलब्ध सूचनाहरुका आधारमा आवश्यक रणनीति तथा कार्यनीति बनाउँन पनि अनुगमन सान्दर्भिक रहन्छ। सामान्यतया राजश्वको विषयमा पालिकामा निम्न अनुसारको चक्र प्रभावित रहन्छ।



त्रिवेणी गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासन चक्र

तालिका: २७ अनुगमन तालिका

अनुगमनको विषय	अनुगमन गर्ने व्यक्ति वा निकाय	अनुगमनको समय	अनुगमनको प्रकृया
राजश्व संकलनको अवस्था र पालिकाको खातामा जम्माको अवस्था	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, राजश्व सुभावा समिति, राजश्व शाखा	<ul style="list-style-type: none"> ● दैनिक, ● मासिक, ● त्रैमासिक र ● वार्षिक रुपमा 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत अनुगमन ● राजश्व खाता निरिक्षण ● राजश्व लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन
राजश्व प्रशासन तथा सुशासन अनुगमन	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	<ul style="list-style-type: none"> ● दैनिक, ● मासिक, ● त्रैमासिक र ● वार्षिक रुपमा 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत निरिक्षण ● कार्य सम्पादन मूल्यांकन ● सूचना तथा अभिलेख ● निरिक्षण ● लक्ष्य र प्रगतिको तुलना ● आई परेका समस्या विश्लेषण र समाधानका उपाय पहिचान
राजश्व सुधार सयोजना	कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत निरिक्षण ● नतीजा मुलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगति विश्लेषण ● समस्या तथा संभावना पहिचान ● अनुगमन प्रतिवेदन तयारी
करदाता तथा राजश्वका कर्मचारी र अन्य शाखाहरु बिच समन्वय र सहकार्य	कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र राजश्व शाखा	मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थलगत अनुगमन ● समन्वय र सहजिकरण ● मार्ग निदेशन सहितको प्रतिबेलन
राजश्व नीति, रणनीति तथा कार्यनीति	गाउँ सभा, कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	त्रैमासिक र वार्षिक	त्रैमासिक तथा बार्गीक कार्ययोजनाको लक्ष्य समिक्ष, विश्लेषण र आगामी नीति तथा रणनीति सिफारिस
राजश्व प्रतिवेददन	गाउँ सभा, कार्यपालिका, राजश्व परामर्श समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	त्रैमासिक र वार्षिक	त्रैमासिक तथा बार्गीक कार्ययोजनाको लक्ष्य समिक्ष, विश्लेषण र आगामी नीति तथा रणनीति सिफारिस
राजश्व समिक्षा	उपाध्यक्ष	त्रैमासिक र वार्षिक	सुभावा सहित आगामी मार्ग चित्र तयार गर्ने

अनुसूचिहरु

अनुसूची १ राजश्व सुधार योजना तयारी क्रममा उपयोग भएका फारमहरु

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ती कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरञ्जन कर			
ख.	अन्य गैर कर राजश्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्रि			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्रि बापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			

	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, बसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. त्रिवेणी गाउँपालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
	कर आउँने नभएको				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				
	कर आउँने नभएको				

श्रोत : त्रिवेणी गा.पा.:

३. त्रिवेणी गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क्र.सं.	स्थान	सम्पत्तिको विवरण	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
१.	भवन			
	कर आउने नभएको			
२	मेसीन औजार			
	कर आउने नभएको			

श्रोत : त्रिवेणी गा.पा.

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ती कर सम्बन्धी विवरण

- गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु (नोट: व्यापारीक कम्प्लेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२.	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३.	आवासिय भवन/घरहरु			
४.	कच्ची घरहरु (कच्ची जोडाई तथा छाना)			
५.	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रीट वा स्टिलको छाना भएका)			
६.	पिलर सिस्टम नभएको पक्क घर (Without RCC Frame Structure)			
७.	पिलर सिस्टम भएको पक्क घर (With RCC Frame Structure)			
जम्मा				

श्रोत:

ग. मालपोत (भूमी कर) सम्बन्धी विवरण

- गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

• जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मुल्यांकन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२.	आवासिय क्षेत्र			
३.	कृषी क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

श्रोत:

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

- गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२.	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

श्रोत:

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

- गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२.	वित्तिय संस्था (बैंक, विकास बैंक, सहकारी, विमा आदि)				
३.	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				

४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

श्रोत:

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्रि

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	वस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्रि मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		वालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

श्रोत: त्रिवेणी गा.पा.

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	वस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य वस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य वस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिँग, खुर, प्वाँख			

श्रोत:

ज. वहाल विटौरी सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सम्पत्तीहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

श्रोत:

झ. गाउँपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ / छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनिक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायामशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
	जम्मा				

श्रोत:

अनुसूची २ विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

१. राजश्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजश्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छु छैन ?		
राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरबंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छु की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छु छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छु ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छु ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजश्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छु ?		
राजश्व परिचालनका लागि बडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छु ?		
ख) राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छु ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ती, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि		
गाँउ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तीहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छु ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ती वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रुपमा भएको छु ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छु छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छु ?		
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छु ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छु ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छु र कतिको प्रभावकारी छु ?		
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छु ?		
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छु ?		

सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ बोर्ड, वेब साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)		
राजश्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संबोधन भएका छन् ?		

श्रोत:

निश्कर्ष: गाँउ/नगरपालिकाले राजश्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था क. ख. ग.

श्रोत:

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजश्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

- आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू तथा सोको परिचालन गर्ने उपाय :

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय
वन क्षेत्रवाट प्राप्त रोयल्टी	ऐन वनाउन नसक्नु	सामुदायिक वन सग समन्वय गरेर, ऐन वनाएर संकलन गर्ने
सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	सम्वन्धित सरोकारवाला संग समन्वय गर्न नसक्नु, अनुगमन नहुनु	सम्वन्धित सरोकारवाला संग समन्वय गरेर, दर्ता नविकरण

		अनिवार्य गरेर, अनुगमन गरेर
वहाल विटौरी शुल्क		संरचना निर्माण गरेर
पार्किङ शुल्क		जग्गाको व्यवस्थापन गरेर
पर्यटन शुल्क	प्रचार पसार कमी हुनु	धार्मिक स्थल थप मर्मत सम्भार गरि, व्यापक रूपमा प्रचार पसार गरेर

- कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शिर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय
• हाटबजार सेवा शुल्क		
• पशुवधशाला सेवा शुल्क		

- कुल आय सम्भाव्यता पहिचान (शिर्षकगत रूपमा विश्लेषण गर्ने)

विवरण	संख्या	औषत कर वा शुल्कको दर	सम्भाव्य रकम
ठुला			
मझौला			
साना			
कुल आय सम्भाव्यता			

- खुद आय संभाव्यता पहिचान

विवरण	रकम
कुल आय सम्भाव्यता	
खुद आय सम्भाव्यता:करको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको प्रतिशतले हुने रकम)	

- खुद आय संभाव्यता पहिचान (आय ठेक्का)

विवरण	रकम
कुल आय सम्भाव्यता	
करको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको ओभरहेड खर्च (आयको १५ प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको नाफा (आयको १० प्रतिशत)	
खुद आय सम्भाव्यता (प्रारम्भिक ठेक्का अंक)	

निश्कर्ष:

सम्भाव्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल (GAP) देखिएका आय शिर्षकहरु	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरु

अनुसूची ३ आय प्रक्षेपणको ढाँचा

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१००००	राजश्व तथा अनुदान								
११०००	कर								
११३००	सम्पत्ती कर								
११३१०	अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ती कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	खुद सम्पत्तीमा लाग्ने चालु कर								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क								
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर								
११४१०	मुल्य अभिवृद्धि कर								
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर								
१४४११	वाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	अन्तःशुल्क								

१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क								
११४४०	विशेष सेवामा लाग्ने कर								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क : शैक्षिक संस्था								
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	मनोरंजन कर								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	अन्य कर								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								

११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	अन्य कर								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								

१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण								
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१३३२०	अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	अन्य राजश्व								
१४१००	सम्पत्तीबाट प्राप्त आय								
१४११०	व्याज								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	लाभांश								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त								

	लाभांश								
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय								
१४१७१	वन रोयल्टी								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजश्व								
१४२००	वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२१०	वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको विक्रीबाट प्राप्त रकम								

१४२१२	सरकारी सम्पत्ती विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य विक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा बापतका शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कूलो उपयोग बापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४२४०	दस्तुर								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर								

१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण								
१४४१०	चालु हस्तान्तरण								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	विविध राजश्व								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	अन्य राजश्व								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लगत सहभागिता								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत वृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८		२०७८/७९	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१४५२९	अन्य राजश्व (विविध आय)								
१४५३०	पूँजीगत राजश्व								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल विक्रीबाट प्राप्त आय								
१५०००	वेरुजु								
१५१००	वेरुजु								
१५११०	वेरुजु								
१५१११	वेरुजु								
३३०००	दायित्व								
३३१००	आन्तरिक दायित्व								
३३१९०	खुद आन्तरिक कृण								
३३१९१	कृण पत्र मार्फत् प्राप्त कृण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त कृण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त कृण								
३३२००	वाह्य वित्तिय दायित्व								
३३२४०	खुद वदेशिक कृण								
३३२४१	वैदेशिक कृणको प्राप्ति								
	जम्मा राजश्व, अनुदान तथा दायित्व								

अनुसूची ४ राजश्व सरधार कार्ययोजना तयारी कार्यशालामा उपस्थित सहभागीहरु

सि.नं.	नाम थर	पद
१.	कृष्ण बहादुर के.सी	आर्थिक विकास समिति
२.	निमबहादुर के.सी.	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३.	देउराम घर्ती	१ नं. वडा अध्यक्ष
४.	कविराज बुढा	२ नं. वडा अध्यक्ष
५.	लिला कुमारी ओली	३ नं. वडा अध्यक्ष
६.	नरेन्द्र भण्डारी	६ नं. वडा अध्यक्ष
७.	मानबहादुर घर्ती	७ नं. वडा अध्यक्ष
८.	परिवर वि.क.	कार्यपालिका सदस्य
९.	मोतीकला वि.क.	कार्यपालिका सदस्य
१०.	सामना तिरुवा	कार्यपालिका सदस्य
११.	गोविन्द वि.क.	कार्यपालिका सदस्य
१२.	लिला घर्ती	कार्यपालिका सदस्य
१३.	पूर्ण बहादुर बुढा	स्वास्थ्य संयोजक
१४.	भूप बहादुर के.सी.	जिन्सी प्रमुख
१५.	भरत डि.सी.	सूचना प्रविधि अधिकृत
१६.	गोकर्ण शर्मा	लेखा प्रमुख
१७.	चन्द्र बहादुर ओली	आ.ले.प.
१८.	नवराज खड्का	योजना प्रमुख
१९.	प्रेमबहादुर पुन मगर	प्रशासन प्रमुख
२०.	रेशमराज भण्डारी	पन्जिकरण शाखा प्रमुख
२१.	कृष्ण रोकाय	रोजगार संयोजक
२२.	लिला कुमारी घर्ती	शिक्षा शाखा प्रमुख
२३.	धनबहादुर बस्नेत	रोजगार सहायक
२४.	शकलाल घर्ती	२ नं. वडा सचिव
२५.	तारा प्रसाद ओली	१ नं. वडा सचिव
२६.	प्रेम बहादुर डाँगी	३ नं. वडा सचिव
२७.	देवराज खत्री	४ नं. वडा सचिव
२८.	एमबहादुर ओली	६ नं. वडा सचिव
२९.	जितकुमारी ओली थारु	७ नं. वडा सचिव
३०.	समुन वि.क.	साक्षरता सहजकर्ता
३१.	विरबहादुर डाँगी	राजश्व शाखा प्रमुख
३२.	बालाराम घर्ती	
३३.	मञ्जु ओली	पशु शाखा प्रमुख

३४.	डा. माधव अधिकारी	परामर्शदाता
३५.	सूर्य प्रसाद नेपाल	परामर्शदाता
३६.	धनेश्वर भुसाल	चालक



प्रस्तुत
त्रिवेणी गाउँपालिका
लुम्बिनी प्रदेश, रोल्पा

प्रस्तुतकर्ता
मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर